

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний лісотехнічний університет України

Інститут екологічної економіки і менеджменту

Кафедра екологічної економіки та бізнесу

УДК [658.27-048.37-049.7:658.115](477.83)

Магістерська кваліфікаційна робота

на тему:

**Удосконалення використання та оновлення основних засобів філії
«Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого
господарського підприємства «Ліси України»**

**Improvement of the use and renewal of fixed assets of the "Sambir forestry"
branch of the state specialized economic enterprise "Forests of Ukraine"**

Виконав: студент групи ЕП-61м

Близнюк Андріан Мирославович

Blyzniuk Andrian

спеціальності 051 «Економіка»
освітньо-професійної програми
«Економіка підприємства»

Науковий керівник: к.е.н., доц. Гарасим Л.С.

Рецензент: к.е.н., доц. Муравйов Ю.В.

м. Львів – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

Інститут екологічної економіки і менеджменту
Кафедра екологічної економіки та бізнесу
Ступінь магістр
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Іон ДУБОВІЧ
(підпис)

“ _____ ” _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Близнюку Андріану Мирославовичу

1. Тема роботи Удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

керівник роботи к.е.н., доцент Гарасим Л.С.

затверджені наказом університету від “ 04 ” 09 2023 року №С-439

2. Термін подання студентом роботи 15 січня 2024 р.

3. Вихідні дані до дипломної роботи Баланс (форма №1), Звіт про фінансові результати (форма №2), Звіт про рух грошових коштів (форма №3), Примітки до річної фінансової звітності (форма №5), Звіт з праці (форма 1-ПВ) і т.д. за 2018-2022 рр.; спеціальна література

4. Зміст дипломної роботи (розділи, які потрібно розробити): 1. Реферат; 2. Вступ; 3. Теоретичний розділ; 4. Аналітико-дослідницький розділ;

5. Проектно-рекомендаційний розділ; 6. Висновки; 7. Список використаної літератури

5. Перелік ілюстраційних аркушів: 1) Економічна сутність та науковий інструментарій; 2) Структура основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»; 3) Аналіз показників технічного стану та ефективності використання основних засобів підприємства; 4) Узагальнюючі показники фінансово-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України» 5) Опис і оцінка можливого впливу на довкілля планованої діяльності лісогосподарського підприємства 6) Економетричне моделювання основних економічних показників філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»; 7) Розрахунок прогнозованого економічного ефекту від запровадження заходів по залученню інвестицій для розвитку філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України» 8) Потіки реальних грошей 9) Вплив заходів на основні показники філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 20 вересня 2023 року

Науковий керівник роботи _____ к.е.н., доц. Гарасим Л.С.
(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	28.09.2023 р. – 13.10.23р.	<i>виконано</i>
2	Теоретичний розділ	16.10.23р. – 22.11.23р.	<i>виконано</i>
3	Аналітико-дослідницький розділ	23.11.23р. – 10.11.23р.	<i>виконано</i>
4	Проектно-рекомендаційний розділ	15.11.23р. – 15.12.23р.	<i>виконано</i>
5	Висновки	18.12. – 25.12.2023 р.	<i>виконано</i>

Студент _____ Близнюк А.М.
(підпис)

Науковий керівник роботи _____ к.е.н, доц., Гарасим Л.С.
(підпис)

Реферат

В роботі проведено дослідження сутності основних засобів підприємств, удосконалення використання та оновлення основних засобів для розвитку підприємства, проведений аналіз та загальна характеристика філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», проведений аналіз основних засобів та основних економічних показників діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» з метою викриття слабких сторін у сфері діяльності підприємства, проведений стратегічний аналіз основних засобів, відносно виконаних розрахунків і аналізу, розроблені напрямки удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», проведено економетричне моделювання основних економічних показників підприємства, в якості завершення дослідження запропоновано реалізацію інвестиційних пропозицій з метою удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» в перспективному плані.

Метою дослідження є обґрунтування стратегії та тактики удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України».

Об'єктом дослідження є процес удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України».

Предметом дослідження є організаційні аспекти удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України».

Методи дослідження: пошуковий по наявній методичній та науковій літературі із аналізом знайденого матеріалу, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, проектування, теоретичне моделювання, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, екстраполяція, аксіоматика, систематизація показників витрат, спостереження, аналіз фінансової документації підприємства та результатів діяльності провідних вчених-економістів в області фінансової діяльності та бухгалтерії підприємства і маркетологів.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 109 сторінок, у тому числі 52 сторінки становить основний текст, список використаних джерел з 54 найменувань, додатки – на 50 сторінках.

Abstract

The work carried out a study of the essence of the main assets of the enterprises, improvement of the use and renewal of the main ones for the development of the enterprise, an analysis and general characteristics of the branch "Sambir Forestry" of the state specialized economic enterprise "Forests of Ukraine", an analysis of the main assets and main economic indicators of the Branch "Sambir forestry" of the state-owned specialized economic enterprise "Forests of Ukraine" with the aim of exposing weaknesses in the enterprise's sphere of activity, carried out a strategic analysis of fixed assets, relative to the performed calculations and analysis, developed directions for improving the use and updating of the main branch "Sambir Forestry" of the state-owned specialized economic enterprise "Forests of Ukraine", econometric modeling of the main economic indicators of the enterprise was carried out, as a conclusion of the study, the implementation of investment proposals was proposed in order to improve the use and renewal of the main branch "Sambir Forestry" of the state specialized economic enterprise "Forests of Ukraine" in the long-term plan.

The **purpose** of the study is to substantiate the strategy and tactics of improving the use and renewal of fixed assets of the branch "Sambir forestry" of the state specialized economic enterprise "Forests of Ukraine".

The **object** of the study is the strategy and tactics of improving the use and renewal of fixed assets of the branch "Sambir forestry" of the state specialized economic enterprise "Forests of Ukraine".

The **subject** of the study is the strategy and tactics of improving the use and renewal of fixed assets of the branch "Sambir Forestry" of the state specialized economic enterprise "Forests of Ukraine".

Research methods: search of the available methodological and scientific literature with analysis of the material found, induction and deduction, comparison, classification, design, theoretical modeling, clarification of cause and effect relationships, extrapolation, axiomatics, systematization of cost indicators, observation, analysis of financial documentation of the enterprise and the results of the activities of leading economists in the field of financial activity and accounting of the enterprise and marketers.

The work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources, and appendices. The full volume of the master's thesis is 109 pages of computer text, including 52 pages of the main text, a list of used sources from 54 names, appendices - on 50 pages.

Зміст

Вступ.....	8
1. Теоретичне обґрунтування удосконалення використання та оновлення основних засобів підприємства	11
2. Загальне представлення виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	15
2.1. Характеристика та аналіз виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	15
2.2. Загальна кількість виготовлення та характеристика продукції філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	17
2.2.1. Наявний персонал лісгоспу та його основні трудові показники	19
2.3. Структура основних засобів за 2018-2022 роки	23
2.4. Необоротні та оборотні активи філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» та їх використання	27
2.5. Операційні витрати філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	31
2.6. Оцінка впливу на довкілля діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	31
2.7. Узагальнююча оцінка фінансово-економічного стану філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	34
Висновки до розділу 2.....	35
3. Можливості покращення виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»	38

3.1. Підгрунття організаційних можливостей удосконалення використання та оновлення ОЗ філії « Самбірське лісове господарство» ДСПП «Ліси України»	38
3.2. Виконання ґрунтового кореляційного дослідження	39
3.2.1. Прогнозування щорічного перспективного розвитку досліджуваного нами підприємства	45
3.3 Остаточний усесторонній розрахунок ефективності поданих нами можливих заходів:.....	48
3.3.1 Розрахунок перспективної ефективності системи представлених можливих заходів.....	48
3.3.2 Результат запровадження запропонованих та впроваджених інвестиційних пропозицій	49
Висновки.....	51
Список використаної літератури.....	53
Додатки.....	59

Вступ

Серед основних завдань розвитку підприємств України, які пов'язані з постійним удосконаленням використання та оновлення основних засобів, визначають особливі вимоги до основних засобів як стратегічного фактору діяльності підприємства та його розвитку. Враховуючи значну частку підприємств України, що мають досить значні труднощі з основними засобами, безупинне удосконалення використання та оновлення основних засобів тепер є однією з найактуальніших проблем економіки.

Актуальність теми роботи. Проведення якнайбільш успішної фінансово-господарської роботи підприємства є можливим, як правило, за наявності в нього цілого ряду широкого асортименту активів. Сучасні реалії функціонування підприємств та його ефективного менеджменту ставлять перед нами комплексні вимоги до якнайефективнішого управління основними засобами. Це напряду слід пов'язувати з тим, що конкурентоспроможність будь-якого працюючого підприємства, а також й дорожня карта його майбутнього розвитку напряду та безперечно залежать від якнайефективнішого та якнайраціональнішого застосування основних засобів.

Дослідженню питань науково-методичних засад управління процесом відтворення основних засобів присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких, як: Ванькович Д.В., Захарін С. В., Пророк Р.В., Федаш Г.В. ін.

Метою дослідження є обґрунтування стратегії та тактики удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України».

В роботі, відповідно до поставленої мети, сформульовано такі **завдання**: дослідити сутність стратегію та тактику удосконалення використання та оновлення основних засобів на підприємстві, її роль в сучасному управлінні господарювання в Україні;

- провести аналіз та загальну характеристику виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»;
- провести економетричне моделювання основних економічних показників філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»;
- розробити стратегію та тактику удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»;
- дослідити стратегію та тактику удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»;
- проаналізувати стратегію та тактику удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»;

Об'єктом дослідження є процес удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України».

Предметом дослідження є організаційні аспекти удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України».

Методи дослідження в роботі використані такі: пошуковий по наявній методичній та науковій літературі із аналізом знайденого матеріалу, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, проектування, теоретичне моделювання, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, екстраполяція, аксіоматика, систематизація показників витрат, спостереження, аналіз фінансової документації підприємства та результатів діяльності провідних вчених-економістів в області фінансової діяльності та бухгалтерії підприємства і маркетологів.

Дана робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків. Розділ 1 є теоретичним та містить загальну інформацію про удосконалення використання та оновлення основних засобів. Розділ 2 є аналітичним розділом. В розділі проаналізовано та представлено характеристику та аналіз виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України». Розділ 3 є проектно-рекомендаційним розділом. В розділі проведено кореляційний аналіз основних показників та виконана розробка стратегії та тактики інвестиційної діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», її практична реалізація та оцінка ефективності. У цьому ж розділі проведено аналіз можливості покращення соціо-екологічного стану та представлено можливий ефект від запропонованих заходів.

В **додатках** наведені фінансові звіти діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» за п'ять останніх років (2018-2022 рр.).

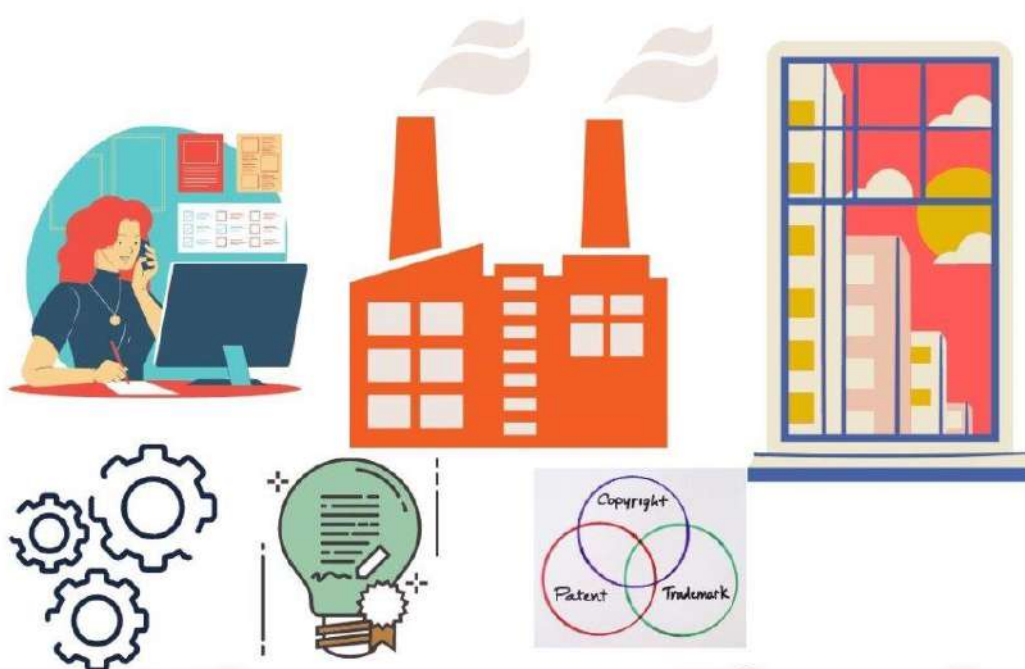
Робота ґрунтується на аналізі науково-методичної літератури, методичних посібників, напрацюваннях сучасних вчених в галузі економіки підприємства та на фінансовій звітності досліджуваного підприємства і власних спостереженнях по його діяльності.

Теоретична та практична цінність роботи полягає в наявності теоретичного матеріалу по дослідженню, відсіяного з-поміж іншого в процесі пошуку інформації по темі, та в наявності розробленого нами проектного матеріалу для запровадження на підприємстві комплексної стратегії та тактики удосконалення використання та оновлення основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»; і її практичної апробації в реальних виробничих умовах.

1. Теоретичне обґрунтування удосконалення використання та оновлення основних засобів підприємства

Проведення якнайбільш успішної фінансово-господарської роботи підприємства є можливим, як правило, за наявності в нього цілого ряду широкого асортименту активів. Сучасні реалії функціонування підприємств та його ефективного менеджменту ставлять перед нами комплексні вимоги до якнайефективнішого управління основними засобами. Це на пряму слід пов'язувати з тим, що конкурентоспроможність будь-якого працюючого підприємства, а також й дорожня карта його майбутнього розвитку на пряму та безперечно залежать від як найефективнішого та, як найраціональнішого застосування основних засобів.

Основні засоби – як правило, це як найзначущіша доля необоротних активів, що підприємство має у своєму активі, для того щоб мати змогу їх безпосередньо застосовувати в процесі виготовлення або постачання товарів, робіт, послуг, а також і надання в оренду іншим особам, або для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний горизонт корисного застосування яких більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він більше за рік).

Потреби сучасності при високому технічному рівні промислового виробництва трактують, що саме величина та технічний стан основних засобів визначають потужність підприємства. Представимо об'єкт основних засобів у вигляді усебічного рисунку.

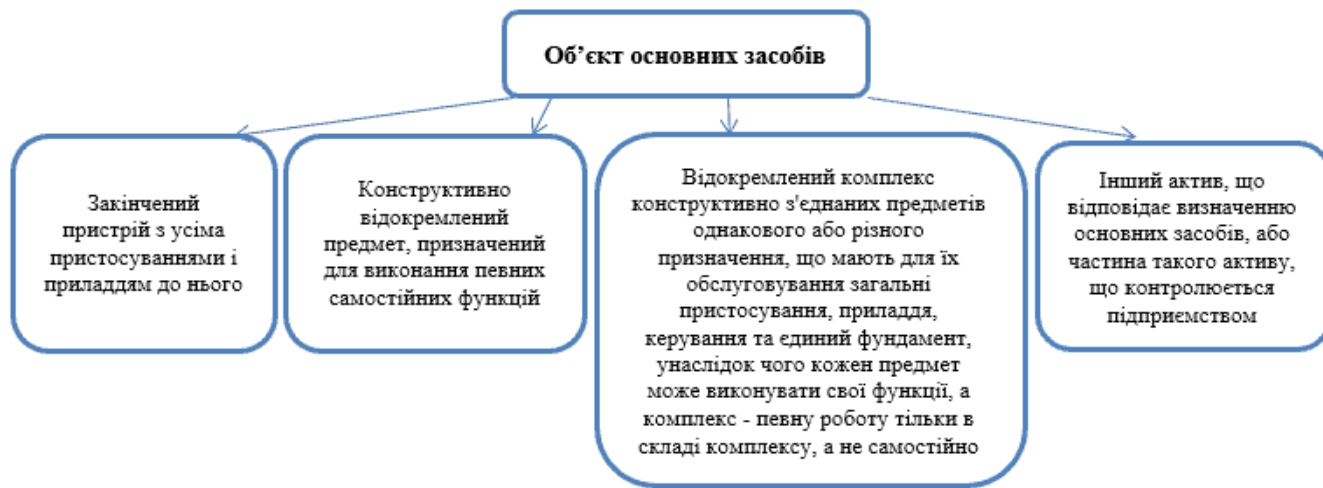

Рис. 1.1. Об'єкт основних засобів

Наступним важливим кроком, на нашу думку, є комплексний та усебічний розгляд та представлення основних видів основних засобів. Це представимо у вигляді рисунку.

рис. 1.2. Видова класифікація основних засобів

Під час роботи тих чи інших виробничих засобів вони зменшуючи свою вартість, безумовно та безперервно вимагають їх якнайширшого та якнайповнішого оновлення. Під оновленням основних засобів маємо розуміти такий комплексний покроковий процес, основна ціль якого це якнайповніше одержання первісно означеної деякої суми майбутніх економічних вигід від використання основних засобів, який включає якнайширші види ремонтів, а також і необхідна підтримка основних засобів підприємства – забезпечення усіх необхідних умов їх якісної та ефективної роботи, тобто їх обслуговування. За час свого існування основні засоби проходять такі стадії свого життєвого циклу:

Рис. 1.3. Життєвий цикл основних засобів

Усебічному дослідженні науково-методичних основ менеджменту процесом відновлення основних засобів присвячені роботи досить багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів а саме, таких, як: Ванькович Д.В., Захарін С.В., Пророк Р.В., Федаш Г.В. та ін.

Відповідно, можемо зробити беззаперечний висновок, що відновлення основних засобів – це досить складний процес, який супроводжується обов’язковим та усебічним рухом капіталу, має визначений періодичний характер та проявляється в оновленні засобів праці згідно виробничих вимог і потреб, а також з метою якнайширшого збереження існуючих та здобуття нових різноманітних конкурентних переваг.

Шляхи управління основними засобами

2. Загальне представлення виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

2.1. Характеристика та комплексний аналіз виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

Філія «Самбірське лісове господарство» ДСГП "Ліси України" в цілому має своє місцезнаходження в південно-західній агломерації Львівської області, а саме у п'ятих адміністративних районах: Мостиського, Самбірського, Городоцького, Миколаївського та Дрогобицького. Адміністративна будівля знаходиться в м. Старий Самбір.

Філія «Самбірське лісове господарство», як правило, координується Карпатським лісовим офісом, який у свою чергу, є складовою частиною ДП "Ліси України" та виконує свою роботу на площах Самбірського, Яворівського, Дрогобицького, Львівського, Стрийського районів та в цілому дорівнює десь 97359 га.

Філія, сформована спираючись на державне підприємство "Самбірське лісове господарство", виконавши реорганізацію лісгоспа – методом приєднання до державного спеціалізованого господарського підприємства "Ліси України.

Під мисливство загалом надано приблизно 35,3 тис. га.

На досліджуваній нами філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» своєчасно і беззаперечно проводиться увесь ряд потрібних робіт по охороні та захисту лісу від пожеж, хвороб та шкідників для того щоб забезпечити якісне та кількісне збереження, відтворення, а також примноження лісових багатств нашої країни загалом та Львівської області зокрема.

Для більш якісної наочності та чіткості, необхідно зобразити загальний організаційний склад філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» у вигляді комплексного рис. 2.1.

Філія «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Мостиське
лісівництво

Крукеницьке
лісівництво

С.Вишнянське
лісівництво

Дублягнське
лісівництво

Комарнівське
лісівництво

Рудківське
лісівництво

Черхавське
лісівництво

Підбузьке
лісівництво

Черхавський
УПД

Нижній
склад

Транспортна
дільниця

Рис. 2.1 *Організаційна структура філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»*

У цілому керує філією «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» його наявним директором, який розв'язує усі поточні та важливі питання роботи підприємства, за виключенням тих, які прямо не належать до його компетенції.

Всі працюючі підрозділи поданої нами комплексної структури менеджменту філії виконують свою діяльність з метою якнайефективнішої роботи аналізованого підприємства та якнайшвидшого досягнення філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» поставлених перед нею завдань.

Основною виробничою роботою філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» є лісогосподарське виробництво, яке має у собі такий асортимент робіт:

- лісогосподарські роботи;
- лісокультурні роботи;
- охорона лісу;
- захист лісу.

2.2. Загальна кількість виготовлення та характеристика продукції філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Філія «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» виготовляє достатньо широкий та різноманітний асортимент та номенклатуру товарів, що представлено нами у таблиці нижче:

Таблиця 2.1

Номенклатура продукції філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

№ з/п	Номенклатура	Асортимент
1.	Дрова паливні	Хвойні, тверді та м'яколистяні породи
2.	Інша продукція	Відходи деревини від розпилу і переробки твердих і хвойних порід, кускові відходи від переробки, тирса
3.	Паркет	Дубовий, ясеневий, кленовий, буковий
4.	Пиловник	Дуб, бук, сосна, модрина, ялина, клен, клен-явір, ясен, береза, берест, в'яз, дуб червоний, граб, вільха, липа, осика
5.	Пиломатеріали	Необрізні і обрізні хвойних порід, необрізні бук і дуб, брус обрізних хвойних порід (вищий, 1, 2, 3 сорти)
6.	Послуги	Розпил лісу в розвал, в обріз, на стручкових верстатах, остружка, обрізка дошки, сушка в літній і зимовий період
7.	Техсировина	Дуб, бук червоний, бук, хвойні, береза, вільха, липа, осика, граб, клен, ясен, берест
8.	Фансировина	Дуб, бук стругання і луцення, сосна, береза луцення

Досліджуване нами підприємство, а саме - філія «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» у своїй роботі підлаштовується під найрізноманітніші побажання споживачів (покупців)

продукції (послуг) філії як за якістю так і за кількістю виготовлення.

Представимо основні показники динаміки змін за аналізований нами період часу (2018-2022 рр.) загальної кількості продажу товарної продукції філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» в діючих цінах у вигляді такої комплексної таблиці.

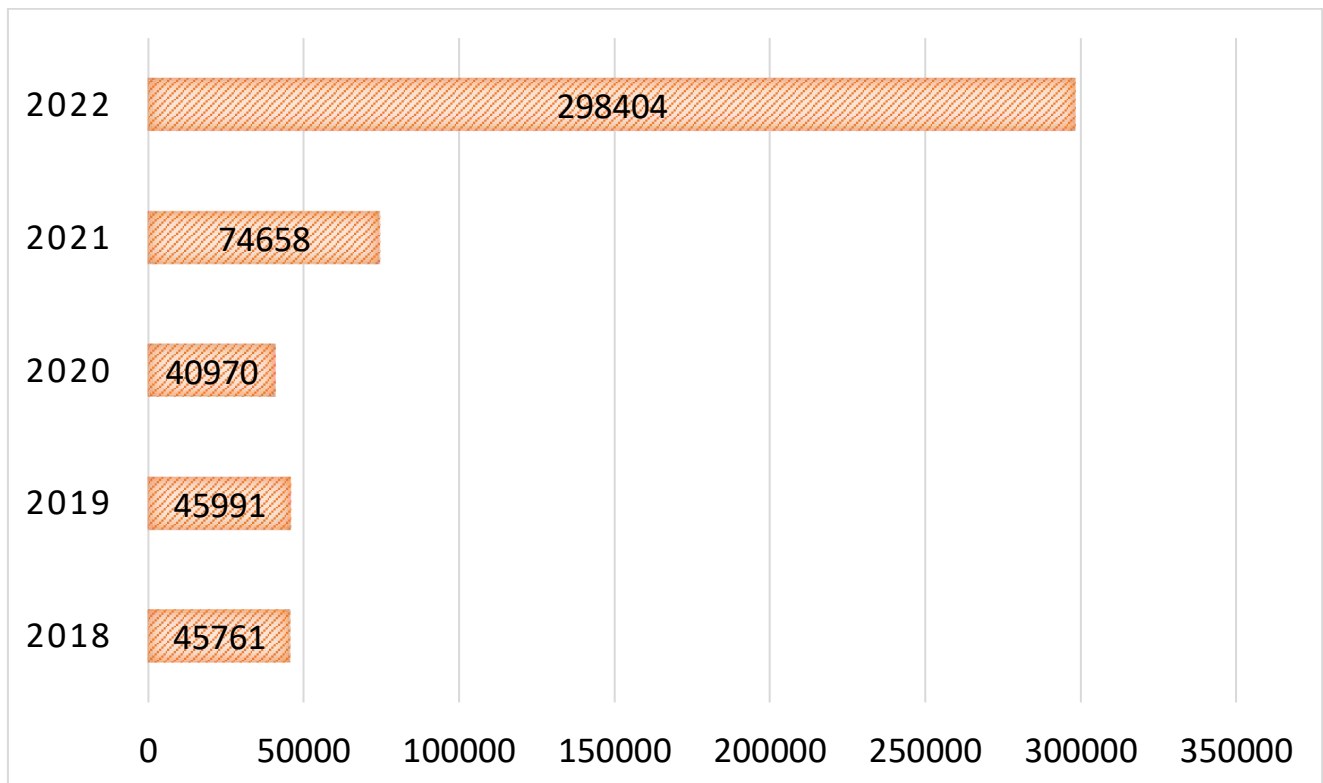

Рис. 2.3. Динаміка кількості реалізованої продукції (послуг) у діючих цінах без ПДВ досліджуваного підприємства

Спираючись на представлений нами рисунок 2.3 можемо беззаперечно зробити такий висновок, що загальний обсяг реалізованої продукції філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» щороку зростає (крім 2020 р., коли відбулось зниження на приблизно 10 %), перш за все у останні два досліджувані нами роки приблизно в півтора та в шість разів, порівняно з нашим базовим 2018 роком.

Наостанок до даного підрозділу можемо сказати про те, що філія «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» показує нам досить хорошу та

сталу (крім 2020 року) висхідну тенденцію, особливо в останні роки, що дає достатньо хорошу перспективу для філії.

2.2. Наявний персонал лісгоспу та його основні трудові показники

Наступним кроком нашого комплексного дослідження є аналіз чисельності працівників філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» у часі та перспективі (2018-2022 рр.) (таблиця 2.4 та рис. 2.5), а також їх загальний фонд оплати праці. Усі дані (форма №1-ПВ (місячна) «Звіт з праці») нами повністю одержані з досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.2

Динаміка чисельності персоналу підприємства

Показники	Одиниці виміру	Роки				
		2018	2019	2020	2021	2022
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	124	122	114	115	351
Зміна у порівнянні з базовим роком (базовий метод)	осіб	-	-2	-10	-9	227
	%	-	98,4	91,9	92,7	283,1
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	осіб	-	-2	-8	1	236
	%	-	98,4	93,4	100,9	305,2

Спираючись на представлену нами вище таблиці 2.2 можемо сказати що кожного року спостерігається досить велике та стале зниження кількості наявних та діючих працівників (порівнюючи з базовим 2018 роком) і лише у останньому аналізованому нами році 2022 році буде дуже значне, стрибкоподібне (більше ніж в 2,5 рази) зростання (рис.2.4).

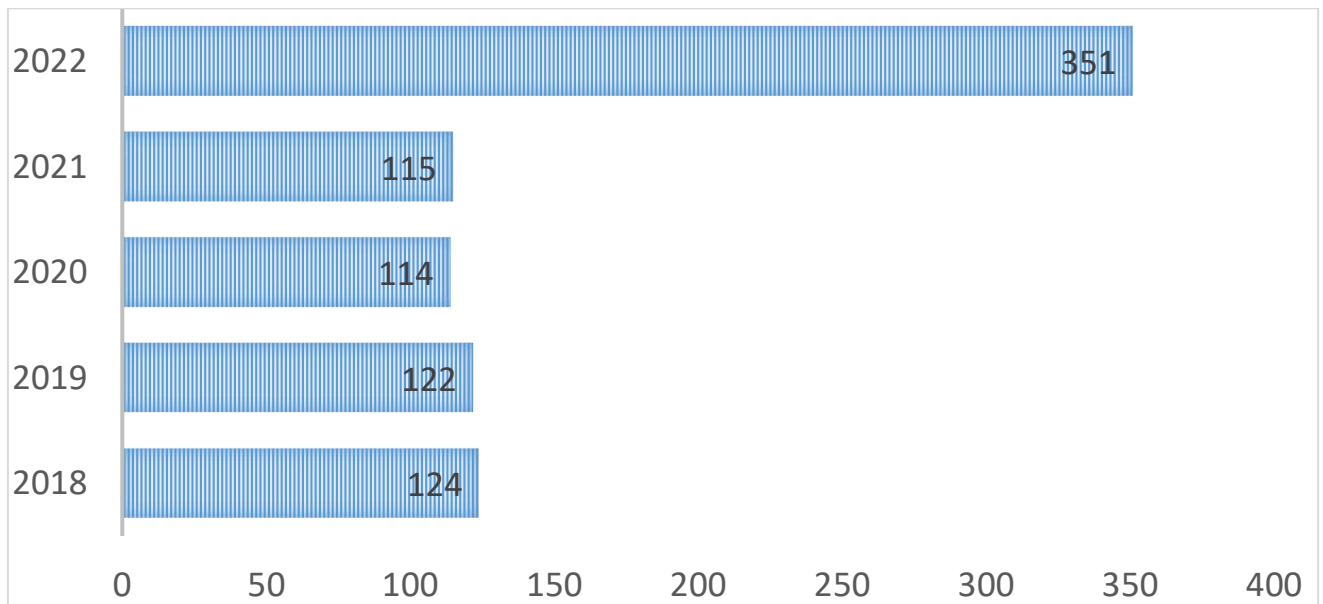

Рис. 2.4. Зміна (2018-2022 рр.) кількості працівників філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Таблиця 2.3

Динаміка фонду оплати праці за аналізований (2018-2022 рр.), заробітної плати працівників філії «Самбірське ЛГ» ДСП «Ліси України»

Показники	Одиниці виміру	Роки				
		2018	2019	2020	2021	2022
Фонд оплати праці працівників всього, в т.ч:	тис.грн.	3581,5	3558,4	3299,5	10383	27932
фонд основної заробітної плати	тис.грн.	2352	2672,2	2547	3845,4	18628
частка	%	65,67	75,10	77,19	37,04	66,69
фонд додаткової заробітної плати	тис.грн.	1007,6	741,4	522,9	5813,3	8342,5
частка	%	28,13	20,84	15,85	55,99	29,87
Середньомісячна заробітна плата працівника	тис.грн.	2,41	2,43	2,41	7,52	6,63
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис.грн.	—	0,024	-0,019	5,112	-0,892
	%	—	100,98	99,23	311,94	88,14
Середньомісячний обсяг реалізованої продукції (послуг), що припадає на одного працівника	тис.грн./особу	30,75	31,41	29,95	54,10	70,85
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис. грн.	—	0,66	-1,47	24,15	16,75
	%	—	102,15	95,33	180,64	130,95

Фонд заробітної плати усієї наявної на даний момент кількості працівників філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» змінюється різнонаправлено, а саме, перші три роки застиг майже на одному рівні, а в наступні два роки зростає досить суттєво та стрімко (в три рази у 2021 році, а в 2022 році – більше ніж в дев'ять разів).

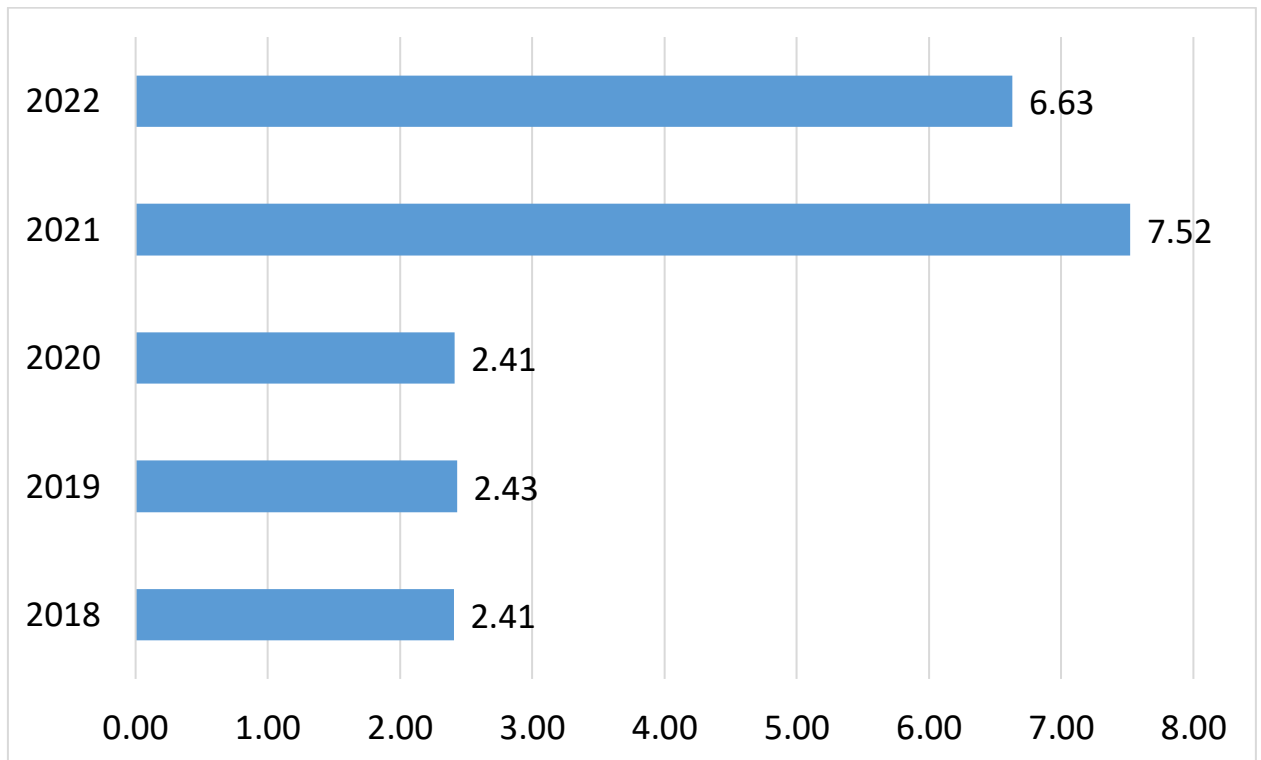

Рис. 2.5. Динаміка середньомісячної заробітної плати працівника філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», тис. грн

Згідно наявного та представленого нами загального фонду заробітної плати відповідно й змінюється і середньомісячна заробітна плата (табл. 2.4), тобто перш за все перші три роки ці зміни є дуже незначними, а потім бачимо стрибкоподібне, досить суттєве зростання більше ніж в три рази, а потім бачимо падіння до 6,63 тис. грн., що можемо пояснити безпосереднім та дуже великим збільшенням кількості працівників у 2022 році.

Таблиця 2.4

**Трудові показники філії «Самбірське лісове господарство»
ДСГ підприємство «Ліси України»**

Назва показників	Одиниці виміру	Роки					Зміна (+, -) до базового року
		2018	2019	2020	2021	2022	
		Реалізована продукція(без ПДВ)	тис. грн.	45761	45991	40970	74658
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис.грн.	—	230,0	-5021,0	33688,0	223746,0	-
	%	—	100,50	89,08	182,23	399,69	-
Облікова чисельність працюючих	осіб	124	122	114	115	351	227
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис.грн.	—	-2,0	-8,0	1,0	236,0	-
	%	—	98,39	93,44	100,88	305,22	-
Фонд заробітної плати	тис.грн.	3581,5	3558,4	3299,5	10382,6	27932,4	24350,9
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис.грн.	—	-23,1	-258,9	7083,1	17549,8	-
	%	—	99,36	92,72	314,67	269,03	-
Середньорічний обсяг реалізації продукції на 1-го працівника	тис.грн./особу	369,04	376,98	359,39	649,20	850,15	481,11
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис.грн.	—	7,94	-17,59	289,81	200,95	-
	%	—	102,15	95,33	180,64	130,95	-
Середньорічна зарплата	тис.грн	28,88	29,17	28,94	90,28	79,58	50,70
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	тис.грн.	—	0,284	-0,224	61,340	-10,704	-
	%	—	100,98	99,23	311,94	88,14	-

2.3. Основні засоби філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

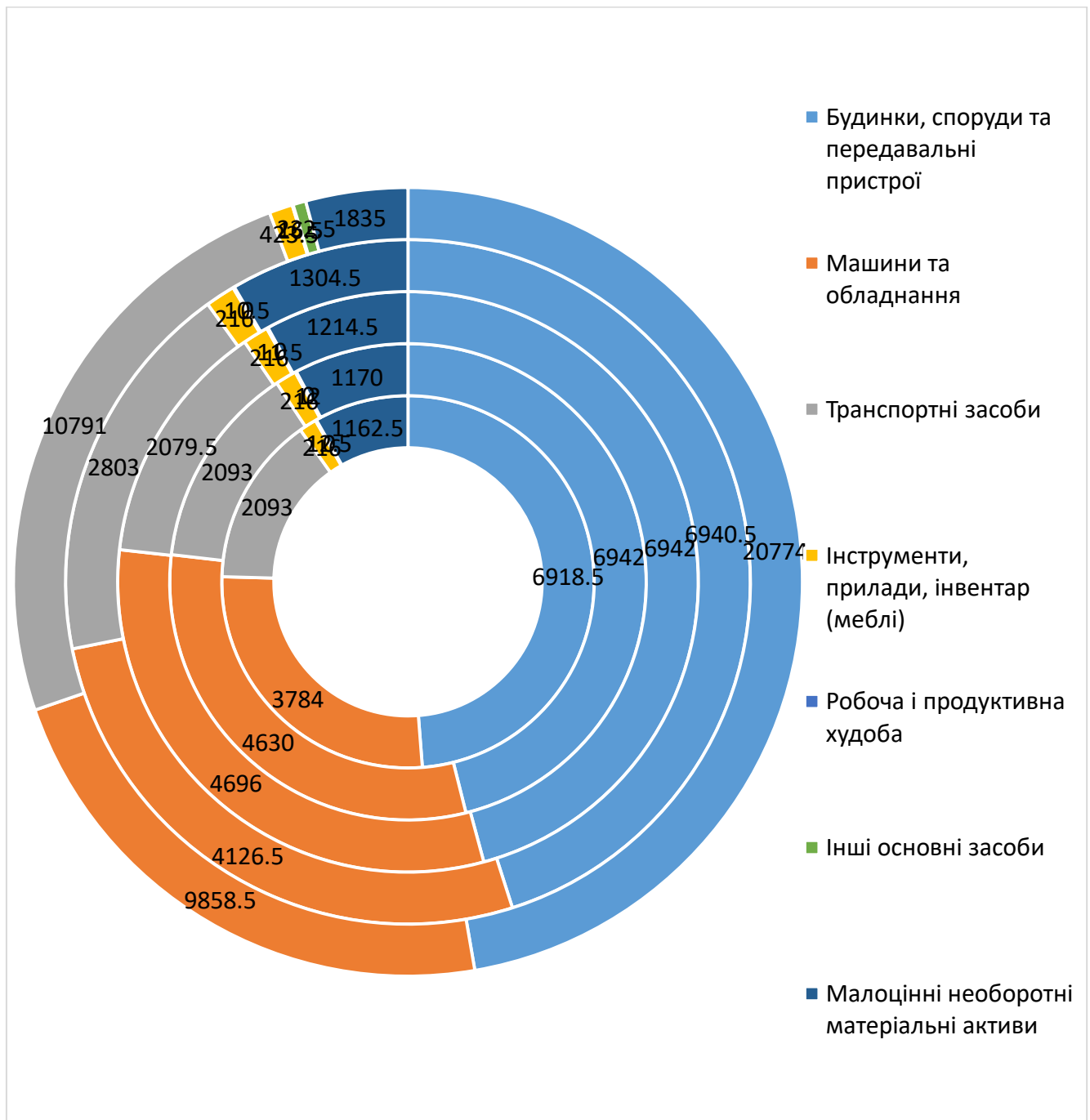

Рис. 2.6. Структура основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» ДСГ підприємства «Ліси України», тис. грн

Таблиця 2.5

Основні показники стану основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Показники	Одиниці виміру	Роки				
		2018	2019	2020	2021	2022
Первісна вартість	тис. грн.	14187	15105	15202	15401	43931
Знос	тис. грн.	8990	9917,5	10493	11086	30820
Залишкова вартість	тис. грн.	5196,5	5187,5	4709	4315	13112
Коефіцієнт зносу	—	0,63	0,66	0,69	0,72	0,70
<i>Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)</i>	%	—	103,6	105,1	104,3	97,5
Коефіцієнт придатності	—	0,37	0,34	0,31	0,28	0,30
<i>Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)</i>	%	—	93,76	90,20	90,45	106,52

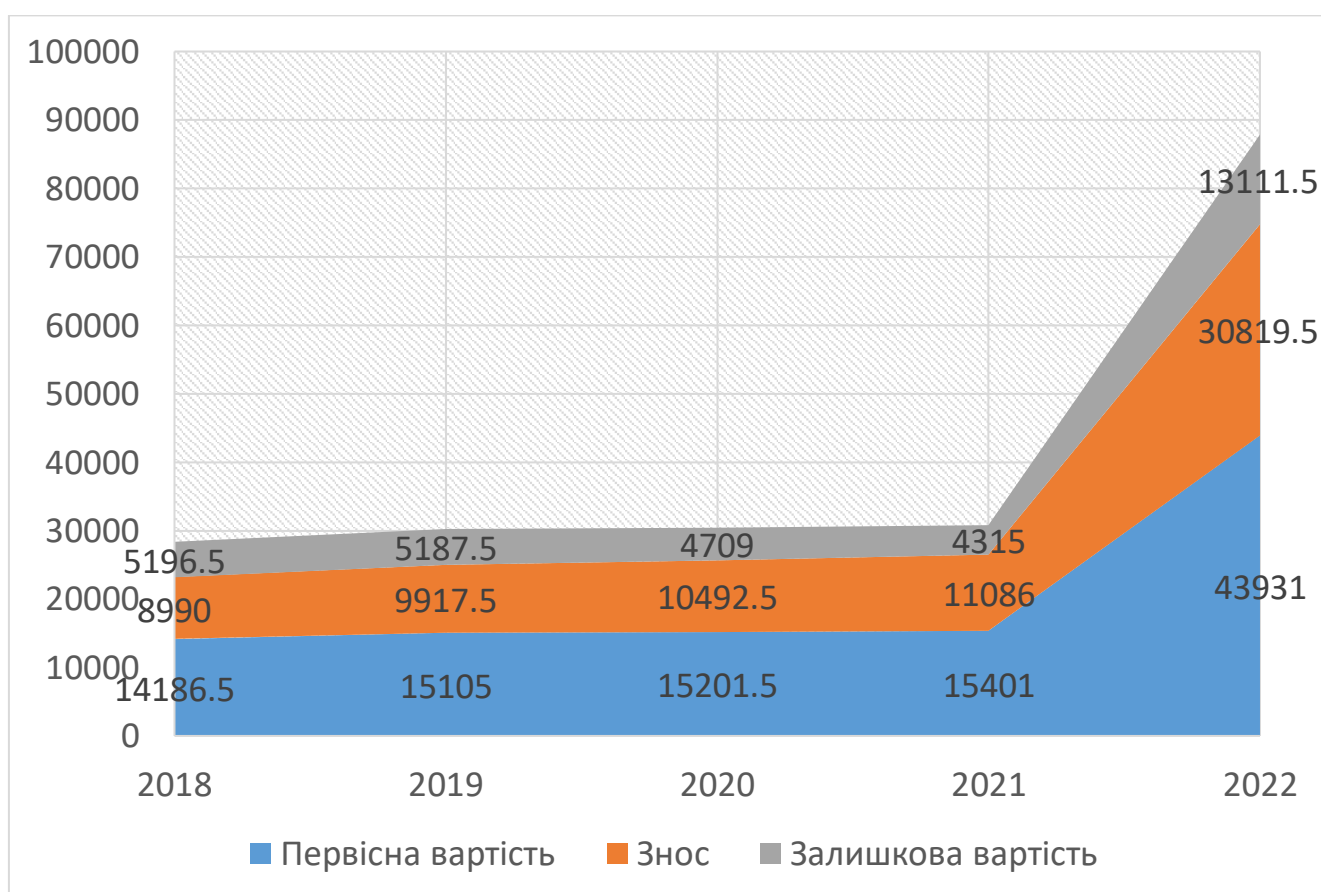

Рис. 2.7. Динаміка та структура показників основних засобів (ОЗ) філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

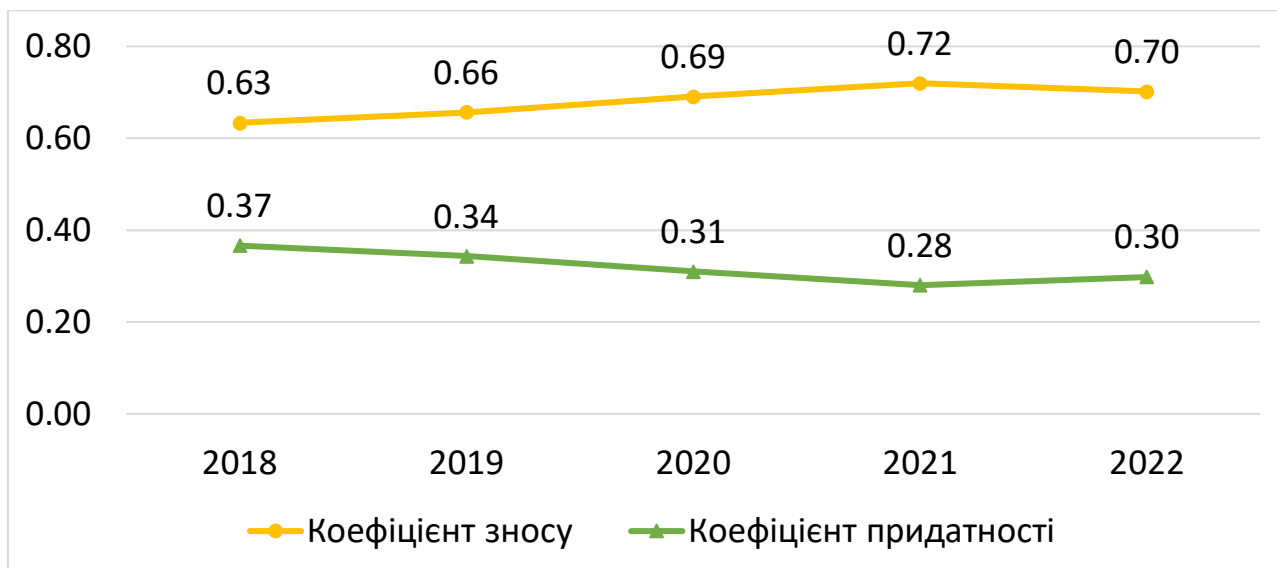

Рис. 2.8. Динаміка показників стану основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Таблиця 2.9

Показники ефективності використання ОЗ підприємства

Показники	Одиниці виміру	Роки					Зміна (+, -) до баз. року
		2018	2019	2020	2021	2022	
Обсяг реалізованої продукції (послуг)	тис.грн	45761	45991	40970	74658	298404	252643
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	%	—	100,5	89,1	182,2	399,7	-
Середньорічна вартість основних засобів	тис.грн	14186,5	15105,0	15201,5	15401,0	43931,0	29744,5
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	%	—	106,5	100,6	101,3	285,2	-
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	124	122,0	114,0	115,0	351,0	227
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	%	—	98,4	93,4	100,9	305,2	-
Фондовіддача (по реалізованій продукції)	грн./грн.	3,23	3,04	2,70	4,85	6,79	3,57
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	%	—	94,4	88,5	179,9	140,1	-
Фондомісткість (по реалізованій продукції)	грн./грн.	0,31	0,33	0,37	0,21	0,15	-0,16
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	%	—	105,9	113,0	55,6	71,4	-
Фондоозброєність	тис.грн./особу	114,41	123,81	133,35	133,92	125,16	10,75
Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)	%	—	108,2	107,7	100,4	93,5	-

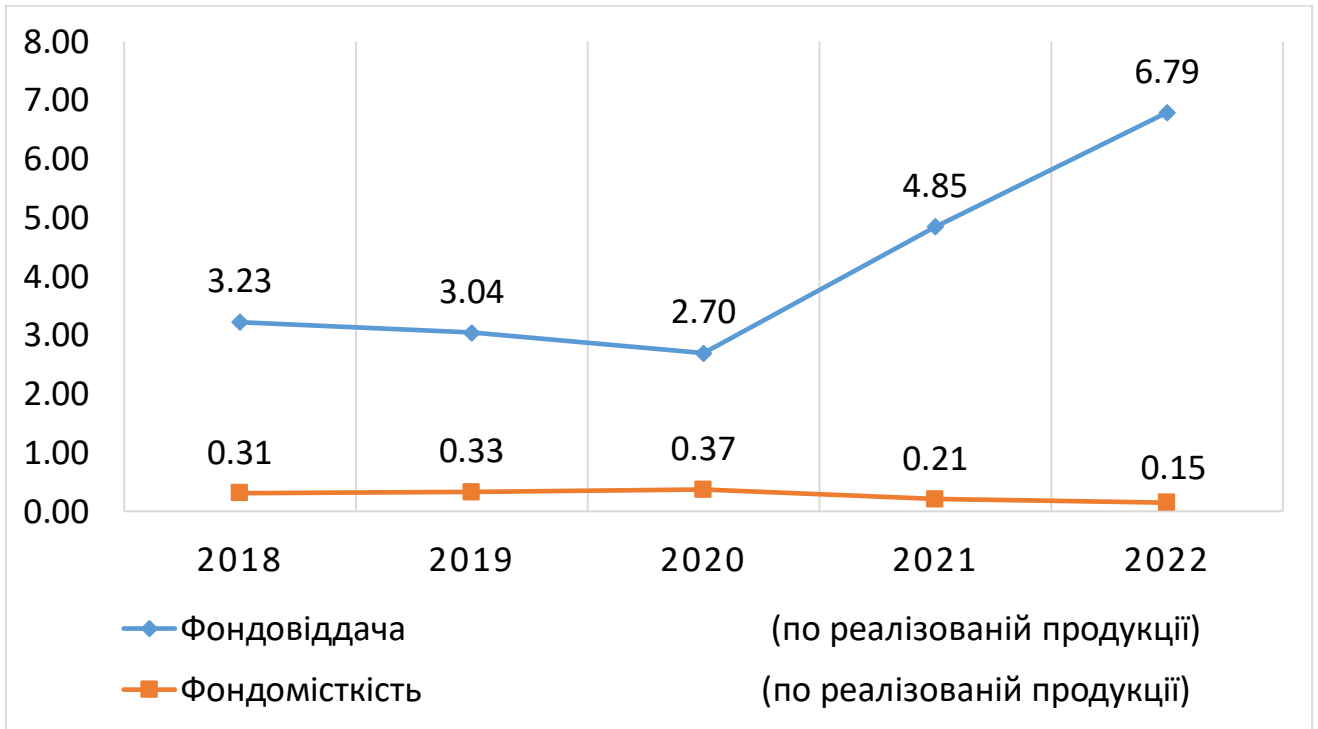

Рис. 2.9. Динаміка показників ефективності використання основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» ДСГ підприємства «Ліси України»

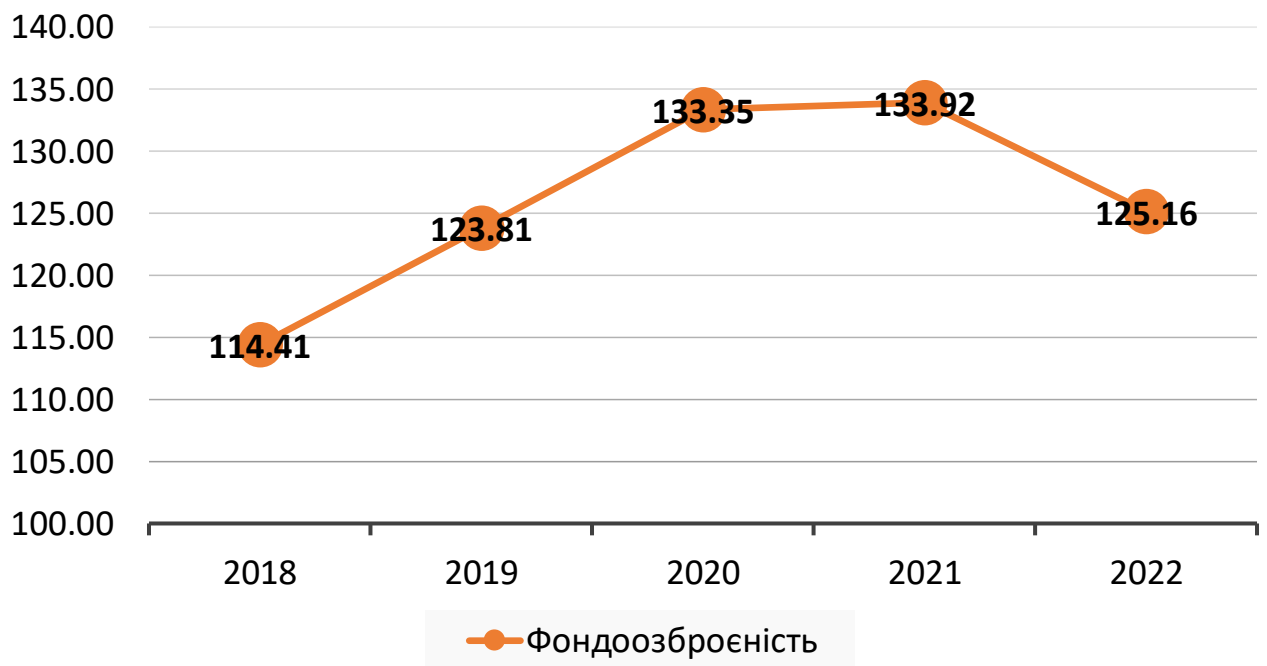

Рис. 2.10. Динаміка показника фондоозброєності ОЗ філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»

Виконавши комплексний та ґрунтовний аналіз основних засобів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» та їх основних показників, що

усебічно їх описують, можемо зробити висновок про досить суттєву та сталу позитивну динаміку, особливо у останньому аналізованому нами 2022 році. Хоча і не без деякого негативу, а саме - бачимо зростання зносу та відповідно деяке зниження придатності основних засобів. Ще одним досить позитивним чинником є деяке зростання фондівіддачі і відповідно зниження фондомісткості. Це ж відповідно та беззаперечно підтверджує нам і фондоозброєність, яка у своїй більшості (крім 2022 року) зростає досить значними темпами.

2.4.4. Необоротні та оборотні активи філії «Самбірське ЛГ» ДСГП «Ліси України» та їх використання

Таблиця 2.7

Динаміка необоротних активів підприємства, тис. грн.

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Нематеріальні активи:					
первісна вартість	55,0	55,0	55,0	55,0	460,0
накопичена амортизація	0,0	0,0	0,0	0,0	190,0
залишкова вартість	55,0	55,0	55,0	55,0	270,0
Незавершені капітальні інвестиції	218,5	417,0	491,5	939,0	5422,5
Основні засоби:					
первісна вартість	14187	15105	15202	15401	43931
знос	8990	9917,5	10493	11086	30819,5
залишкова вартість	5196,5	5187,5	4709	4315	13111,5
Довгострокові фінансові інвестиції:					
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	-	-	-	-	-
інші фінансові інвестиції	-	-	-	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-	-	-
Відстрочені податкові активи	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	-	-	-	-	-
Середньорічна вартість необоротних активів	5470,0	5659,5	5255,5	5309,0	18804,0

На основі комплексної таблиці 2.7 можемо зробити такий висновок про достатню наявну кількість необоротних активів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України». Як бачимо їх наявна загальна вартість за 2018-2021 рр. залишається майже без змін і досить незначно коливається в ту чи іншу сторону, і лише у 2022 році спостерігаємо дуже суттєве (більше ніж в три рази) зростання.

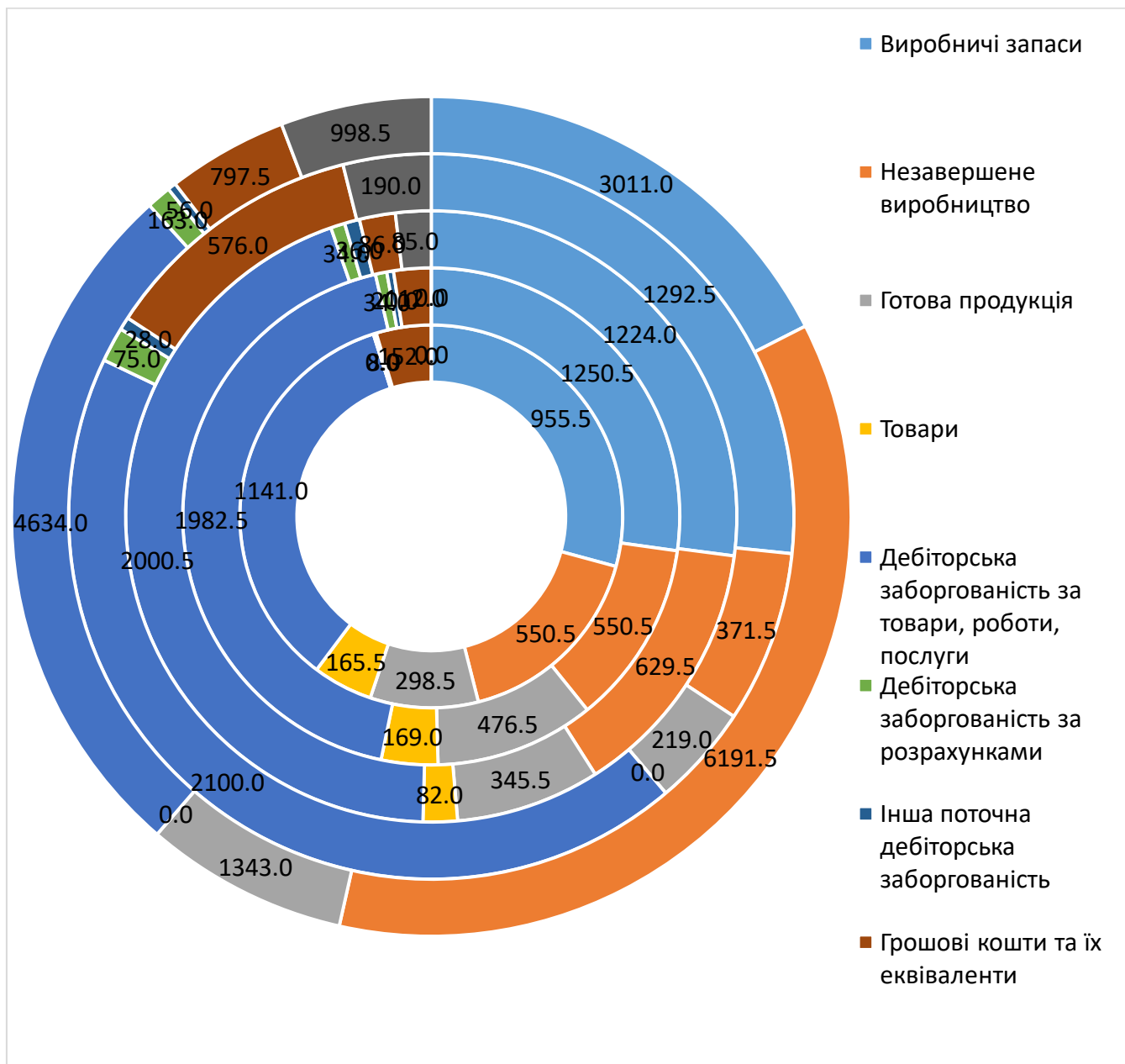

Рис.2.11. Елементи оборотних активів за 2018 – 2022 рр.

Таблиця 2.8

**Показники ефективності використання оборотних активів філії
«Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого
господарського підприємства «Ліси України»**

Показники	Одиниці виміру	Роки				
		2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг реалізованої продукції (послуг)	тис. грн.	45761	45991	40970	74658	298404
Середня вартість оборотних активів	тис. грн.	3272	4596	4523,5	4853	17195,5
Коефіцієнт оборотності	—	13,99	10,01	9,06	15,38	17,35
<i>Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)</i>	%	—	71,6	90,5	169,9	112,8
Коефіцієнт завантаження	—	0,07	0,10	0,11	0,07	0,06
<i>Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)</i>	%	—	139,8	110,5	58,9	88,6
Число днів в аналізованому періоді (році)	дні	360	360	360	360	360
Тривалість обороту	дні	25,7	36,0	39,7	23,4	20,7
<i>Зміна у порівнянні з попереднім роком (ланцюговий метод)</i>	дні	—	10,2	3,8	-16,3	-2,7
	%	—	139,8	110,5	58,9	88,6

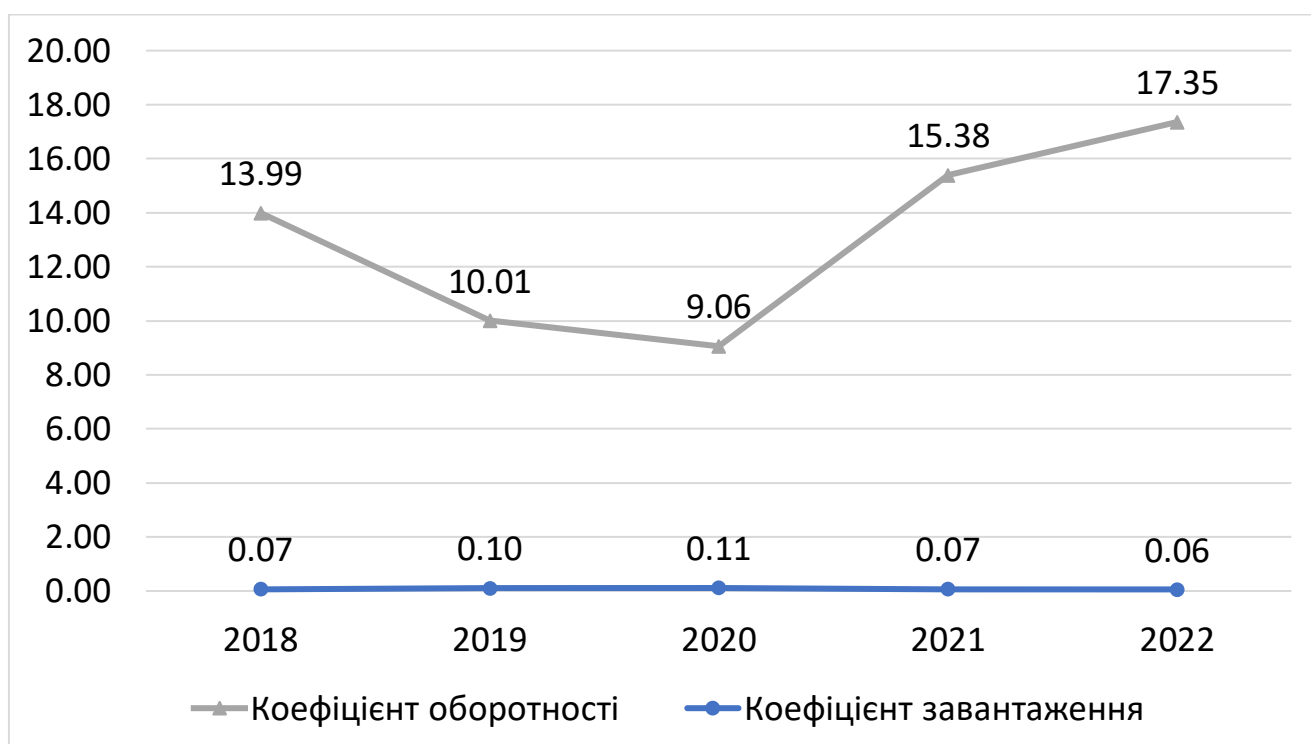

Рис. 2.12. Коефіцієнти оборотності та завантаження за 2018 – 2022 рр.

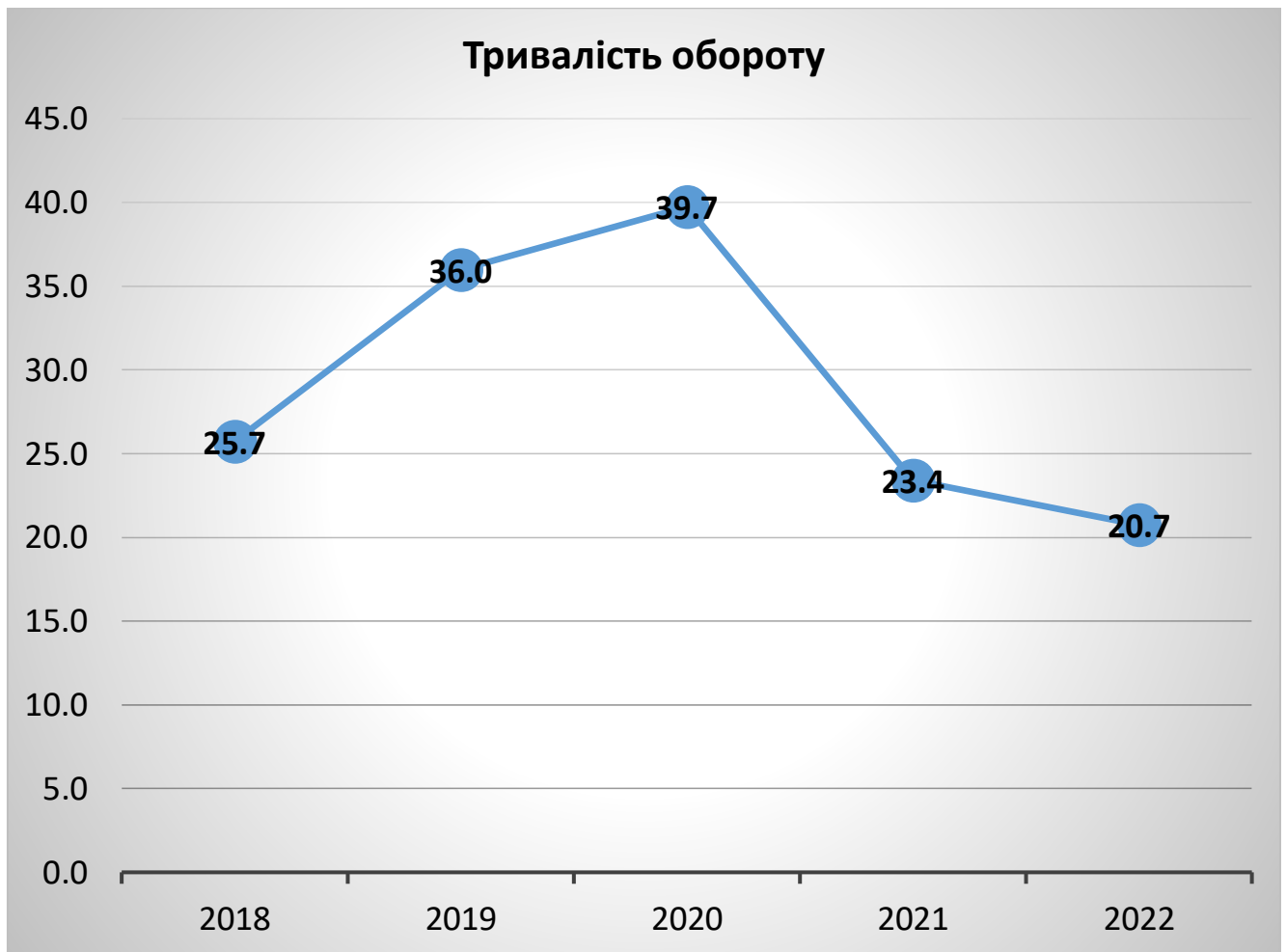

Рис. 2.13. Динаміка (2018-2022 рр.) тривалості обороту оборотних активів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Спираючись на проведений нами комплексний та ґрунтовний аналіз усієї наявної звітності щодо оборотних активів філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» та їх основних показників та чинників показують нам в цілому незмінність, застійність за 2018-2021 рр., а у 2022 році чітко та беззаперечно можемо бачити зростання більше ніж в три рази. Така позитивна тенденція дає нам та підприємству ґрунтовну надію на можливий подальший перспективний розвиток нашої досліджуваної філії.

2.5. Операційні витрати філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Таблиця 2.9

Структура операційних витрат філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

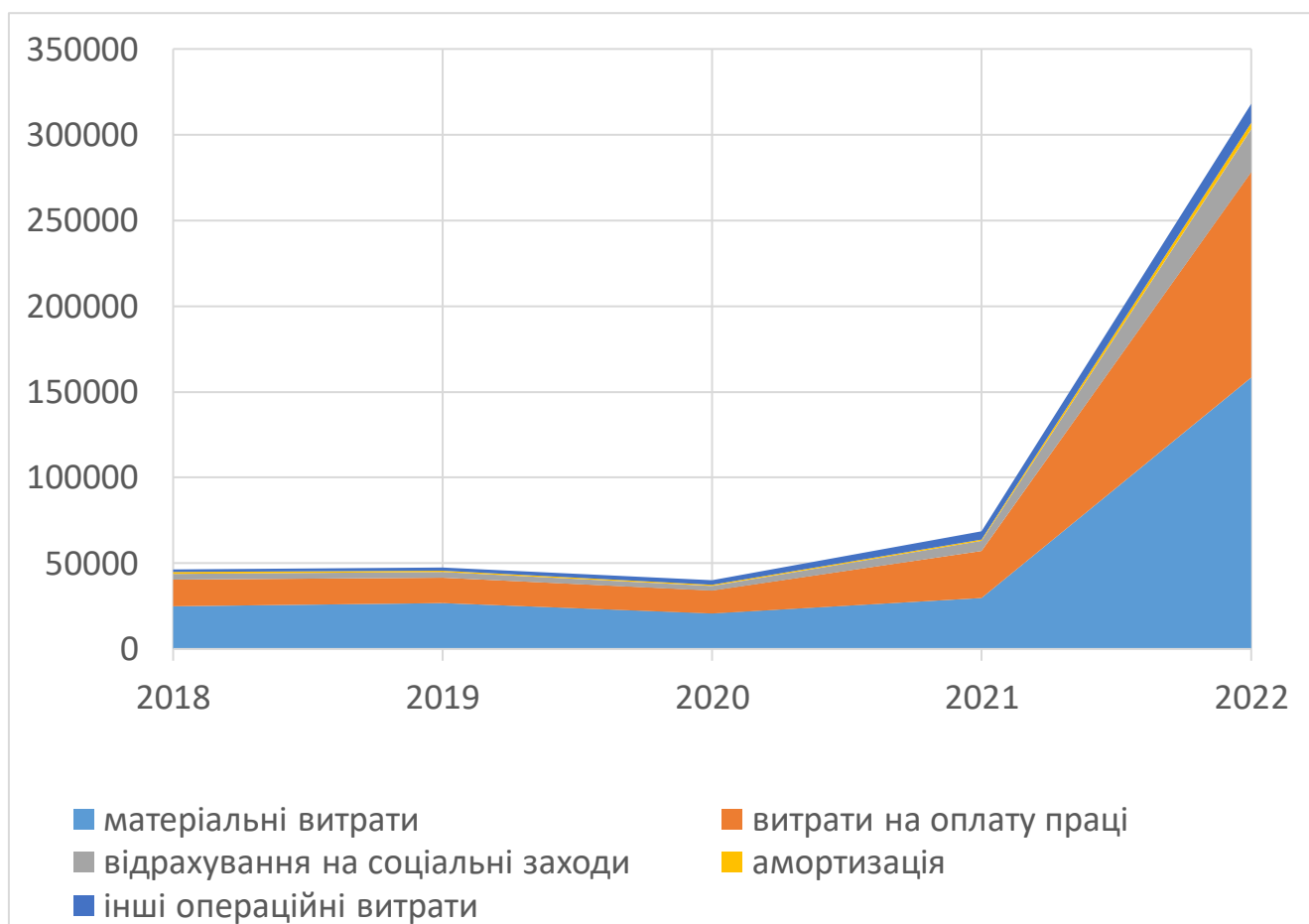

Рис. 2.14. Структура операційних витрат за 2018 – 2022 рр.

2.6. Оцінка впливу на довкілля діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Показники впливу на довкілля від здійснення лісозаготівельних робіт філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

№ з/п	Назва технологічного процесу	Характеристика ймовірного впливу на довкілля
Заготівля деревини		
1	Звалювання	Забруднення атмосферного повітря від роботи бензопил, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), пошкодження живого покриву, підліску, підросту і молодняку, пошкодження дерев до ступеня не припинення росту, зміна природнього ареалу рослин та тварин
2	Трелювання лісопродукції	Забруднення атмосферного повітря від роботи тракторів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), пошкодження живого покриву, підліску, підросту і молодняку, пошкодження дерев до ступеня не припинення росту, зміна природнього ареалу рослин та тварин
Перевезення лісопродукції		
3	Навантаження та вивезення деревини на лісосіці	Забруднення атмосферного повітря від роботи автомобілів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), пошкодження живого покриву, підліску, підросту і молодняку, пошкодження дерев до ступеня не припинення росту, зміна природнього ареалу рослин та тварин, ущільнення ґрунту
Ремонт і влаштування доріг лісогосподарського призначення		
4	Переміщення ґрунту	Забруднення атмосферного повітря від роботи автомобілів, тракторів, механізмів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), пошкодження живого покриву, підліску, підросту і молодняку, пошкодження русел і берегів водотоків, ущільнення ґрунту
5	Влаштування дорожнього полотна	Забруднення атмосферного повітря від роботи автомобілів, тракторів, механізмів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), зміна природніх форм рельєфу, зміна гідрологічного режиму, зміна природнього ареалу рослин та тварин
Лісовідновлення		
6	Підготовка ґрунту під лісові культури	Забруднення атмосферного повітря від роботи тракторів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), зміна мікрорельєфу та гідрологічного режиму ґрунту
7	Догляд за лісовими культурами, сприяння природному поновленню, догляд за природним поновленням лісу	Забруднення атмосферного повітря від роботи бензопил та кущорізів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), зміна породного складу лісів і його структури, зниження рівня біологічного різноманіття, зміна кормової бази тварин
8	Прокладання мінералізованих смуг	Забруднення атмосферного повітря від роботи тракторів, забруднення поверхневих вод паливно-мастильними матеріалами (ПММ), зміна мікрорельєфу та гідрологічного режиму ґрунту

Опис і оцінка загального впливу на довкілля планованої діяльності

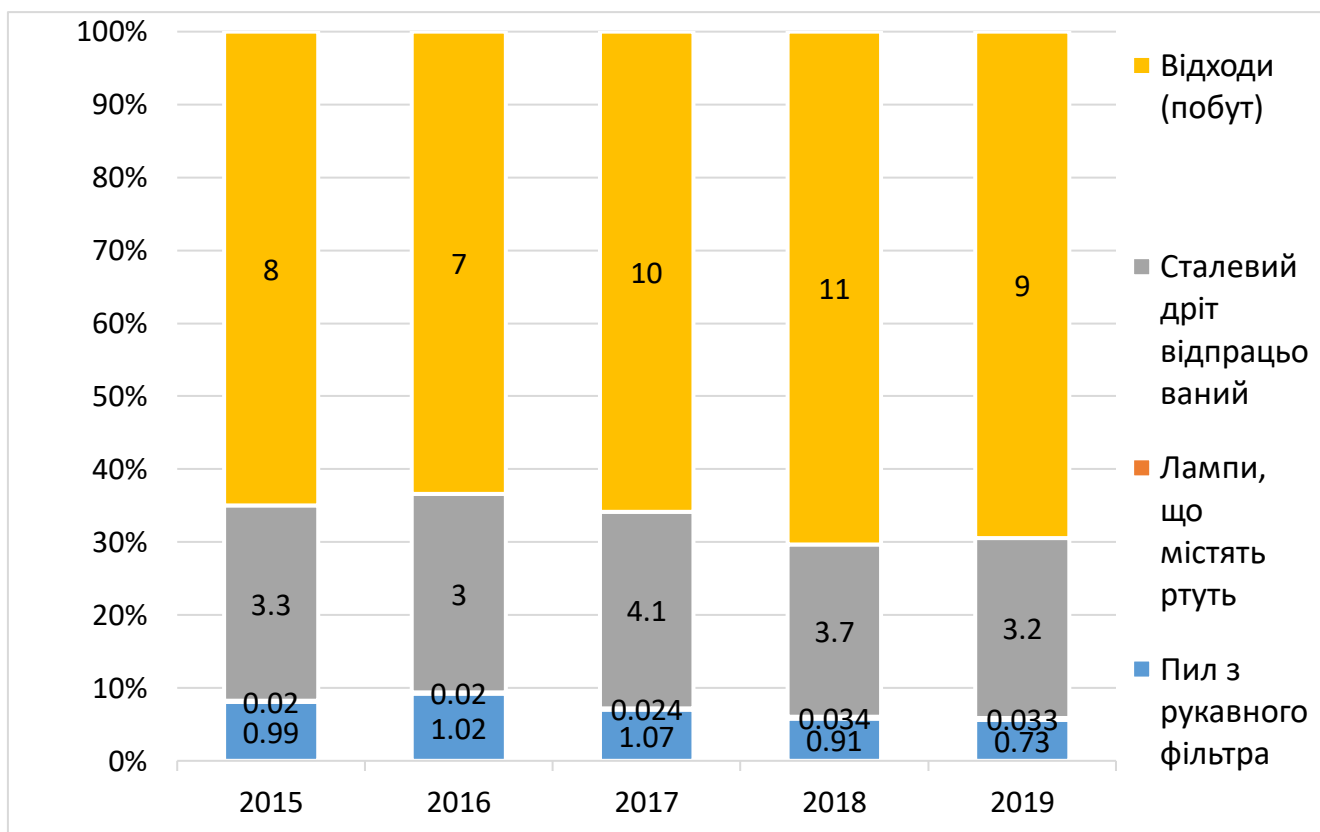

Рис. 2.14. Основні викиди та скиди філії «Самбірське ЛГ» ДСГП «Ліси України» за аналізовані 2018-2022 роки

Рис. 2.15. Оцінка впливу філії «Ліси України» на довкілля за 2018-2022 роки

**2.7. Узагальнюючі значення фінансово-економічного стану філії
«Самбірське лісове господарство» державного СГ підприємства
«Ліси України»**

Таблиця 2.11

**Узагальнюючі показники фінансово-господарської діяльності
підприємства за аналізований період**

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Роки				
			2018	2019	2020	2021	2022
<i>Ресурси підприємства</i>							
1	Середньооблікова чисельність працівників	осіб	124	122	114	115	351
2	Середньорічна вартість необоротних активів	тис. грн.	5470	5659,5	5255,5	5309	18804
3	Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	14187	15105	15202	15401	43931
4	Середній залишок оборотних активів	тис. грн.	3272	4596	4523,5	4853	17196
<i>Результати діяльності підприємства</i>							
5	Обсяг реалізованої продукції (послуг) без ПДВ	тис. грн.	45761	45991	40970	74658	298404
6	Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	646	650	675	1232	8229
7	Обсяг реалізованої продукції на одного працівника	тис. грн./особу	369,0	377,0	359,4	649,2	850,2
8	Середньорічна заробітна плата працівника	тис. грн.	28,88	29,17	28,94	90,28	79,58
9	Фондовіддача (по реалізованій продукції)	грн./грн.	3,23	3,04	2,70	4,85	6,79
10	Фондоозброєність	тис. грн./особу	114,41	123,81	133,35	133,92	125,16
11	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	коєф.	13,99	10,01	9,06	15,38	17,35
12	Витрати на 1 грн. реалізованої продукції (послуг)	грн.	0,72	0,74	0,75	0,73	0,78
13	Рентабельність реалізованої продукції (рентабельність понесених витрат)	%	39,2	34,8	33,0	36,8	27,9
14	Рентабельність продажу	%	1,4	1,4	1,6	1,7	2,8

Висновки до розділу 2

У цьому другому розділі, на протязі аналізу 2018-2022 років спостерігаємо значне зростання суми доходів лісогосподарського підприємства – від 298 404,0 тис. грн – 2018р. до 298404 тис. грн у 2022 році, отже, за спостереженнями впродовж п'яти років доходи зросли на 252 643,0 тис. грн.

За весь звітний період у структурі доходів лісового господарства найбільшу частку займає чистий дохід (Q) від реалізації продукції - від 95,5% у 2018 році до 98,0% у 2022 році. У 2019 та 2022 роках значний відсоток припадає у структурі доходів філії й на інші операційні доходи: 4,5% та 1,9% відповідно по роках.

У період з 2018-2022 років бачимо зростання витрат самбірського лісового господарства - від 32 885,0 тис. грн в 2018р. до 233 351,0 тис. грн в 2022р., тобто витрати в загальному зросли на 200 466,0 тис. грн. У структурі витрат філії ДСГП « Ліси України» велику частку займає собівартість реалізованої (Q) продукції: від 70,3% у 2018 році до 78,7% у 2022 році. У 2021 та 2022 роках зростає питома вага адміністративних витрат - 15,3% та 10,3% відповідно; та питома вага витрат на збут- 5,7% та 6,9%.

У 2022 році валовий прибуток лісового господарства становить 65 053,0 тис. грн і порівняно з 2018 роком (12 876,0 тис. грн) і зріс на 52 177,0 тис. грн, що дає можливість зробити позитивний висновок про правильний контроль за собівартістю продукції. Про ефективну діяльність господарства також свідчать суми фінансового результату від операційної діяльності: у 2022 році -11 112,0 тис. грн, що на 9965,0 тис. грн більше в порівнянні з 2018 роком.

Середньооблікова чисельність (Z) працюючих у 2018 р. становила 124 особи, тоді, як у 2019р. -122 особи, у 2020-2021 рр. -114; 115 осіб, а у 2022 році- 351 особу. Збільшення чисельності склало на 227 осіб у 2022 році порівняно із 2018 роком. Відповідно слід зазначити і про розміри місячної заробітної плати - 6631,67 грн на кінець 2022 року, що припадає на одну особу в середньому.

Середні залишки оборотних активів у 2018 році склали 3272,0 тис. грн, зростають впродовж 2019-2021рр.-4596,0;4523,5; 4853,0 тис. грн. відповідно і

стрімке збільшення відбулось у 2022 році-17 196,0 тис. грн. Проте слід зазначити про ефективність використання оборотних активів господарства, коефіцієнти оборотності збільшуються від 13,99 обертів у 2018р. до 17,35 у 2022 році, водночас тривалість їх обороту скорочується від 25,7 днів до 20,7 днів відповідно у 2018р до 2022 р.

Середньорічна вартість ОЗ щорічно зростає з 14 187,0 тис. грн у 2018р. до 15 401,0 тис. грн у 2021 році, у 2022р. вона є найвищою і складає-18 804,0 тис. грн., що є позитивним моментом у нашому науковому дослідженні. Згідно бухгалтерської звітності є наявність придбання активної частини ОЗ у 2021 та 2022 роках на суму 2031,0 тис. грн та 58567,0 тис. грн , що є хорошим аргументом для подальшої роботи господарства. Відповідно вибуття ОЗ відбувається дуже кволо, у 2021 році вибуття становило 1741,0 тис. грн, а у 2022р. -1797,0 тис. грн. Коефіцієнти оновлення по аналізованих 2018-2022 роках становлять:0,117; -;0,013; 0,131;0,810. Як бачимо у 2019 році оновлення не було взагалі. Коефіцієнти вибуття становлять: 0,0002;-;-;0,114;0,116 відповідно за 2018-22роки. Оновлення ОЗ та вибуття застарілих морально та фізично спрацьованих основних засобів дасть можливість ефективніше управляти ними та покращити роботу підприємства . Технічний стан ОЗ перебуває не в найкращій ситуації, оскільки ОЗ є спрацьованими. Про це явище свідчать коефіцієнти зносу, що є дуже високими - 63% у 2018р до 73% у 2021році та 70% у 2022р. У 2022 році цей коефіцієнт зменшився завдяки оновленню останніх. Отже, приріст ОЗ у 2018р.-11,6%, у 2019р.-приріст відсутній, у 2020 році 1,3%, у 2021 році-1,9%, у 2022 р.-78,5%. Таке оновлення ОЗ дасть можливість збільшувати обсяги виробництва зі скороченням робочого часу обладнання та випускати продукцію, забезпечуючи цінову політику та попит покупців на ринку збуту. Показники ефективності використання ОЗ свідчать про покращення використання останніх: фондвіддача ОЗ збільшилась у 2018році від 3,23 до 6,79 у 2022 році. Фондоозброєність у 2018 р. зростала з 114,41 тис. грн./особа - до 125,16 тис. грн./особа у 2022 році.

Провівши аналіз результатів дослідження на лісовому господарстві за 2018-2022 роки (п'ять останніх років) можемо стверджувати, що позитивна тенденція є в тому , що філія є прибутковою (чистий прибуток зростає: 2018р.- 646,0 тис. грн; 2021р.-1232,0 тис. грн; 2022р.-8 229,0 тис.грн) , має свій власний капітал, збільшуються обсяги виробництва, хоча деякі показники потребують негайного удосконалення, такі як зменшення рівня дебіторської заборгованості , підвищення заробітної плати працівників, оновлення та вибуття непридатних для використання, застарілих фізично та морально ОЗ.

3. Можливості покращення виробничо-господарської діяльності філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

3.1. Підгрунття організаційних можливостей удосконалення використання та оновлення ОЗ філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України» .

В наявних дуже складних та невизначених, непевних, нестабільних умовах в яких відбувається постійне та безупинне зростання рівня конкуренції та змінність зовнішнього наявного середовища, ефективність роботи будь-якого промислового підприємства напряду та беззаперечно залежить від цілого ряду факторів та чинників. Одним з таких важливих чинників для усіх працюючих підприємств, на нашу думку, є ефективне управління та безупинне оновлення основних засобів. Відповідно, є пряма необхідність забезпечити якнайбільшу увагу надати саме політиці управління, використання та оновлення основних засобів підприємства, тому що вони є беззаперечно однією з найвагоміших елементів загального потенціалу підприємства і напряду забезпечують його якісний та ефективний виробничий процес, а також якнайкраще сприяє зростанню кількості виробництва та значень прибутковості, рентабельності господарської роботи.

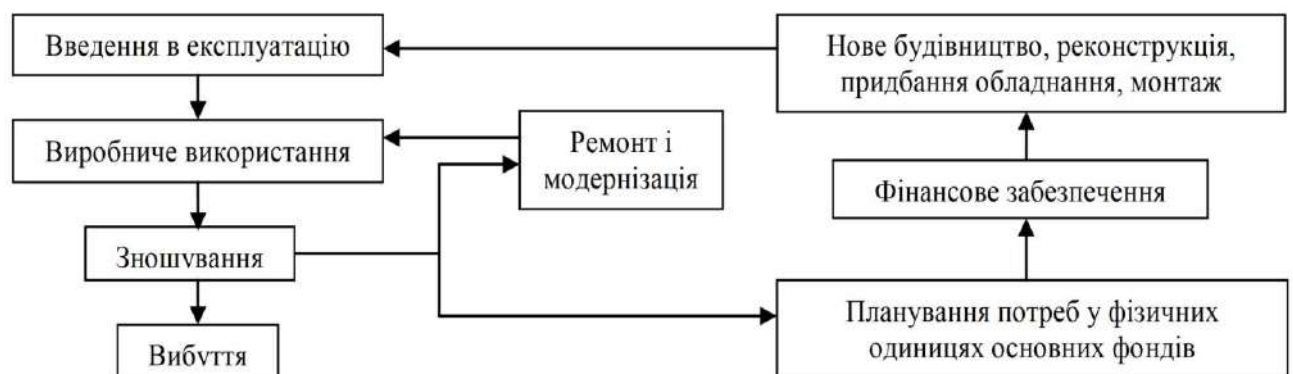

Рис. 3.1. Узагальнена схема оновлення основних засобів підприємства

3.2. Виконання ґрунтового кореляційного дослідження

Таблиця 3.1

Вихідні дані для економетричного моделювання

№ з/п	Рік	Середньорічна вартість основних засобів (Y)	Фондоозброєність (X ₁)	Обсяг реалізованої продукції (послуг) без ПДВ (X ₂)	Середньооблікова чисельність працівників (X ₃)
1	2012	12765	104,90	39876,0	110
2	2013	12976	106,20	40001,0	113
3	2014	13004	106,90	41097,0	111
4	2015	13569	107,70	41765,0	114
5	2016	13876	110,00	42679,0	113
6	2017	14007	110,30	43765,0	118
7	2018	14187	114,41	45761,0	124
8	2019	15105	123,81	45991,0	122
9	2020	15202	133,35	40970,0	114
10	2021	15401	133,92	74658,0	115
11	2022	43931	125,16	298404,0	351

Таблиця 3.2

Парний аналіз

№ з/п	Рік	Середньорічна вартість основних засобів (Y)	Фондоозброєність (X ₁)
1	2012	12765	104,90
2	2013	12976	106,20
3	2014	13004	106,90
4	2015	13569	107,70
5	2016	13876	110,00
6	2017	14007	110,30
7	2018	14187	114,41
8	2019	15105	123,81
9	2020	15202	133,35
10	2021	15401	133,92
11	2022	43931	125,16

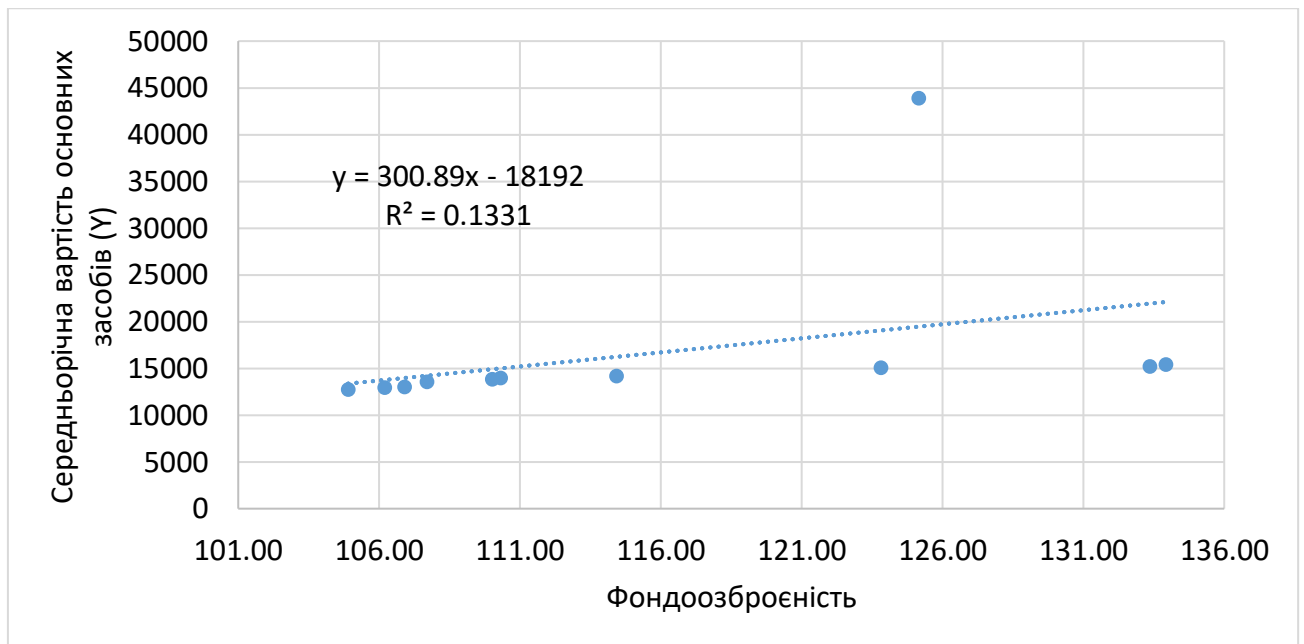

Рис. 3.2. Графічна залежність середньорічної вартості основних засобів від фондоозброєності

Таблиця 3.3

Парний аналіз

№ з/П	Рік	Середньорічна вартість основних засобів (Y)	Обсяг реалізованої продукції (послуг) без ПДВ (X ₂)
1	2012	12765	39876,0
2	2013	12976	40001,0
3	2014	13004	41097,0
4	2015	13569	41765,0
5	2016	13876	42679,0
6	2017	14007	43765,0
7	2018	14187	45761,0
8	2019	15105	45991,0
9	2020	15202	40970,0
10	2021	15401	74658,0
11	2022	43931	298404,0

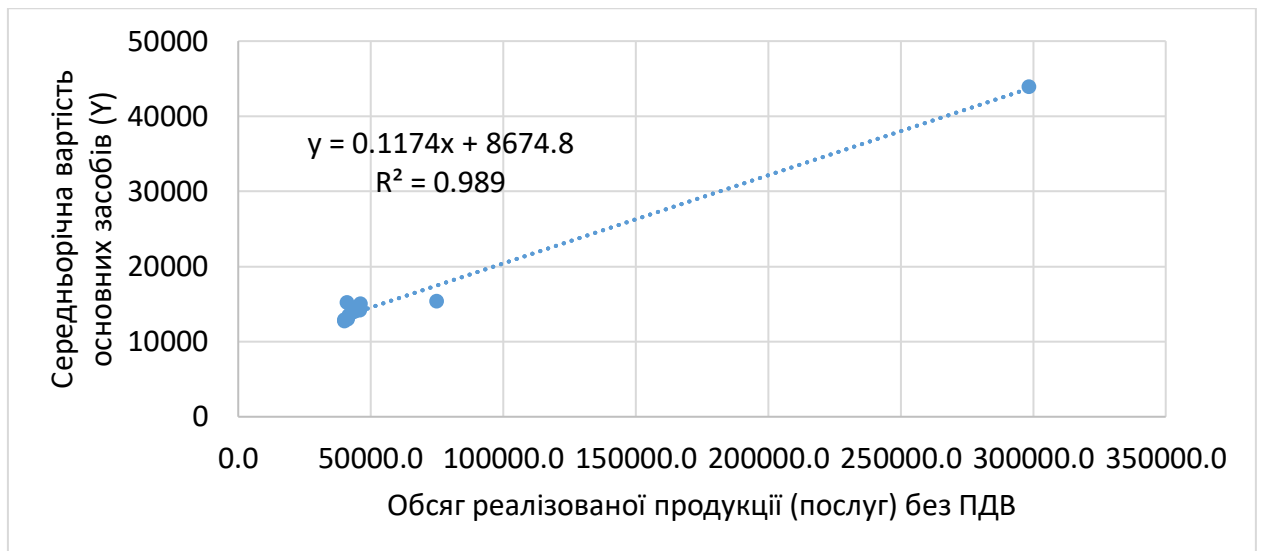

Рис. 3.3. Залежність середньорічної вартості основних засобів від обсягу реалізованої продукції

Таблиця 3.4

Парний аналіз

№ з/п	Рік	Середньорічна вартість основних засобів (Y)	Середньооблікова чисельність працівників (X ₃)
1	2012	12765	110
2	2013	12976	113
3	2014	13004	111
4	2015	13569	114
5	2016	13876	113
6	2017	14007	118
7	2018	14187	124
8	2019	15105	122
9	2020	15202	114
10	2021	15401	115
11	2022	43931	351

Рис. 3.4. Залежність середньорічної вартості основних засобів та середньообліковою чисельністю працівників

Таблиця 3.5

Множинний аналіз

№ з/п	Рік	Середньорічна вартість основних засобів (Y)	Фондоозброєність (X ₁)	Обсяг реалізованої продукції (послуг) без ПДВ (X ₂)	Середньооблікова чисельність працівників (X ₃)
1	2012	12765	104,90	39876,0	110
2	2013	12976	106,20	40001,0	113
3	2014	13004	106,90	41097,0	111
4	2015	13569	107,70	41765,0	114
5	2016	13876	110,00	42679,0	113
6	2017	14007	110,30	43765,0	118
7	2018	14187	114,41	45761,0	124
8	2019	15105	123,81	45991,0	122
9	2020	15202	133,35	40970,0	114
10	2021	15401	133,92	74658,0	115
11	2022	43931	125,16	298404,0	351

Таблиця 3.6

Параметри економетричної моделі (за результатами функції MS EXCEL - ЛИНЕЙН)

	A	B	C	D
1	b3	b2	b1	b0
	оцінки коефіцієнтів регресії			
2	Sb3	Sb2	Sb1	Sb0
	стандартні похибки оцінок коефіцієнтів регресії			
3	R^2	S	-	-
	коефіцієнт детермінації	стандартна похибка оцінки	-	-
4	F	k	-	-
	значення F -статистики Фішера-Снедекора	кількість ступенів свободи	-	-
5	ESS	RSS	-	-
	сума квадратів, пояснена регресією	залишкова сума квадратів	-	-

Таблиця 3.7

Результати функції ЛИНЕЙН

	A	B	C	D
1	104,9241058	0,018127137	58,13294544	-5617,144933
2	13,71600155	0,012973005	12,59261303	2083,575151
3	0,998854102	366,9042888	#N/A	#N/A
4	2033,915047	7	#N/A	#N/A
5	821409347,2	942331,2998	#N/A	#N/A

Результати першого розрахунку регресійного аналізу за допомогою функції MS Office Excel «РЕГРЕСІЯ» подано нами у додатку А1.

Рівняння множинної регресії після першого розрахунку буде мати такий вигляд:

$$Y = -5617,14 + 58,13 \cdot X_1 + 0,018 \cdot X_2 + 104,92 \cdot X_3$$

Таблиця 3.8

№/показник	Незалежні змінні			Залежна змінна
	X ₁	X ₂	X ₃	Y
1	104,90	39876,0	110	12765
2	106,20	40001,0	113	12976
3	106,90	41097,0	111	13004
4	107,70	41765,0	114	13569
5	110,00	42679,0	113	13876
6	110,30	43765,0	118	14007
7	114,41	45761,0	124	14187
8	123,81	45991,0	122	15105
9	133,35	40970,0	114	15202
10	133,92	74658,0	115	15401
11	125,16	298404,0	351	43931
r	0,365	0,994	0,996	-
t-критерій Ст'юдента	1,108	26,82	32,758	t _{табл} = 2,447

Таблиця 3.9

Вихідні дані для функції ЛИНЕЙН

	Рік	Середньорічна вартість основних засобів (Y)	Фондоозброєність (X ₁)	Середньооблікова чисельність працівників (X ₃)
1	2012	12765	104,90	110
2	2013	12976	106,20	113
3	2014	13004	106,90	111
4	2015	13569	107,70	114
5	2016	13876	110,00	113
6	2017	14007	110,30	118
7	2018	14187	114,41	124
8	2019	15105	123,81	122
9	2020	15202	133,35	114
10	2021	15401	133,92	115
11	2022	43931	125,16	351

Провівши повторний аналіз за допомогою функції MS Office Excel ЛИНЕЙН отримаємо таке:

Результати розрахунків за допомогою функції ЛИНЕЙН

123,9408481	66,61428543	-7959,191265
1,803217147	11,67149757	1309,298499
0,998534488	388,13111	#N/A
2725,421944	8	#N/A
821146512,5	1205166,069	#N/A

Уточнене рівняння регресії виглядатиме таким чином:

$$Y = -7959,19 + 66,61X_1 + 123,94X_2$$

Результати другого розрахунку регресійного аналізу за допомогою функції MS Office Excel «РЕГРЕСІЯ» подано нами у додатку А2.

3.2 Прогнозування розвитку філії «Самбірське лісове господарство» державного СГ підприємства «Ліси України» та основних показників

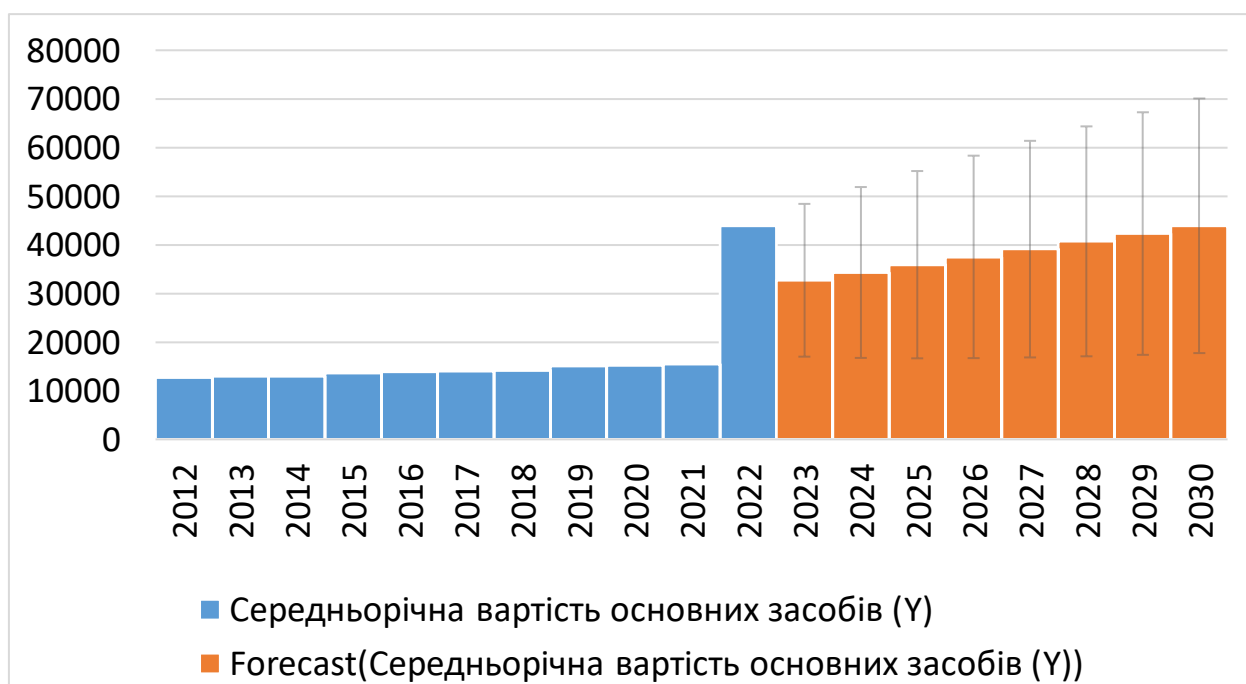

Рис. 3.5. Прогноз середньорічної вартості основних засобів до 2030 року філії «Самбірське лісове господарство» ДСГ підприємства «Ліси України»

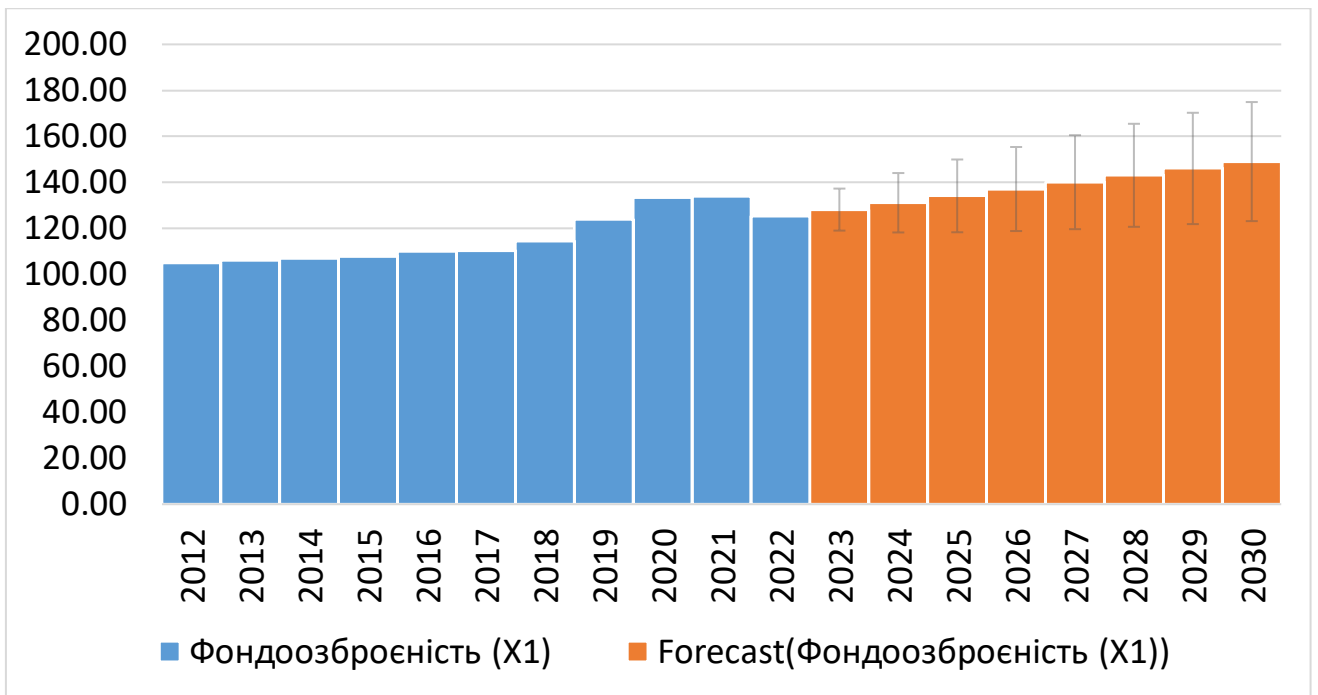

Рис. 3.6 Прогноз фондоозброєності (X_1) до 2030 року філії «Самбірське лісове господарство» державного підприємства «Ліси України»

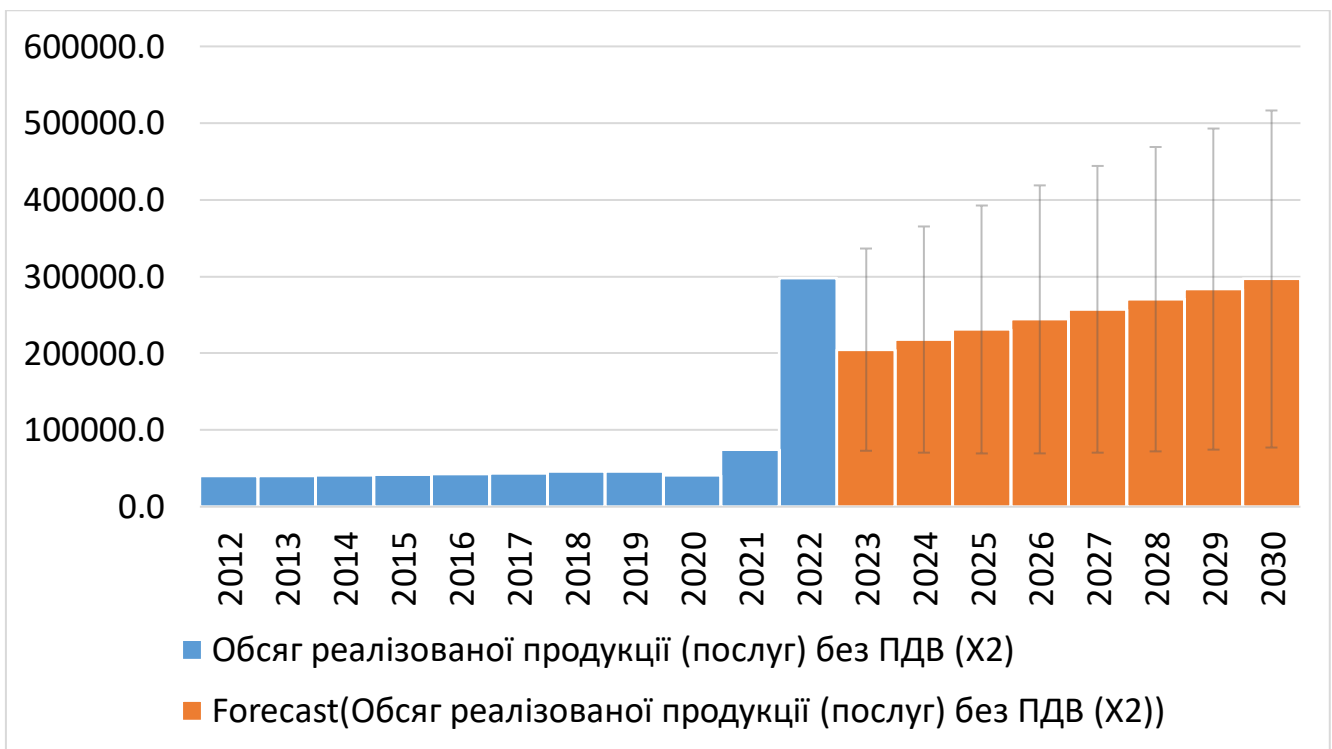

Рис. 3.7. Прогноз показника «Обсяг реалізованої продукції» (X_2) до 2030 року філії цього ж державного СГ підприємства «Ліси України»

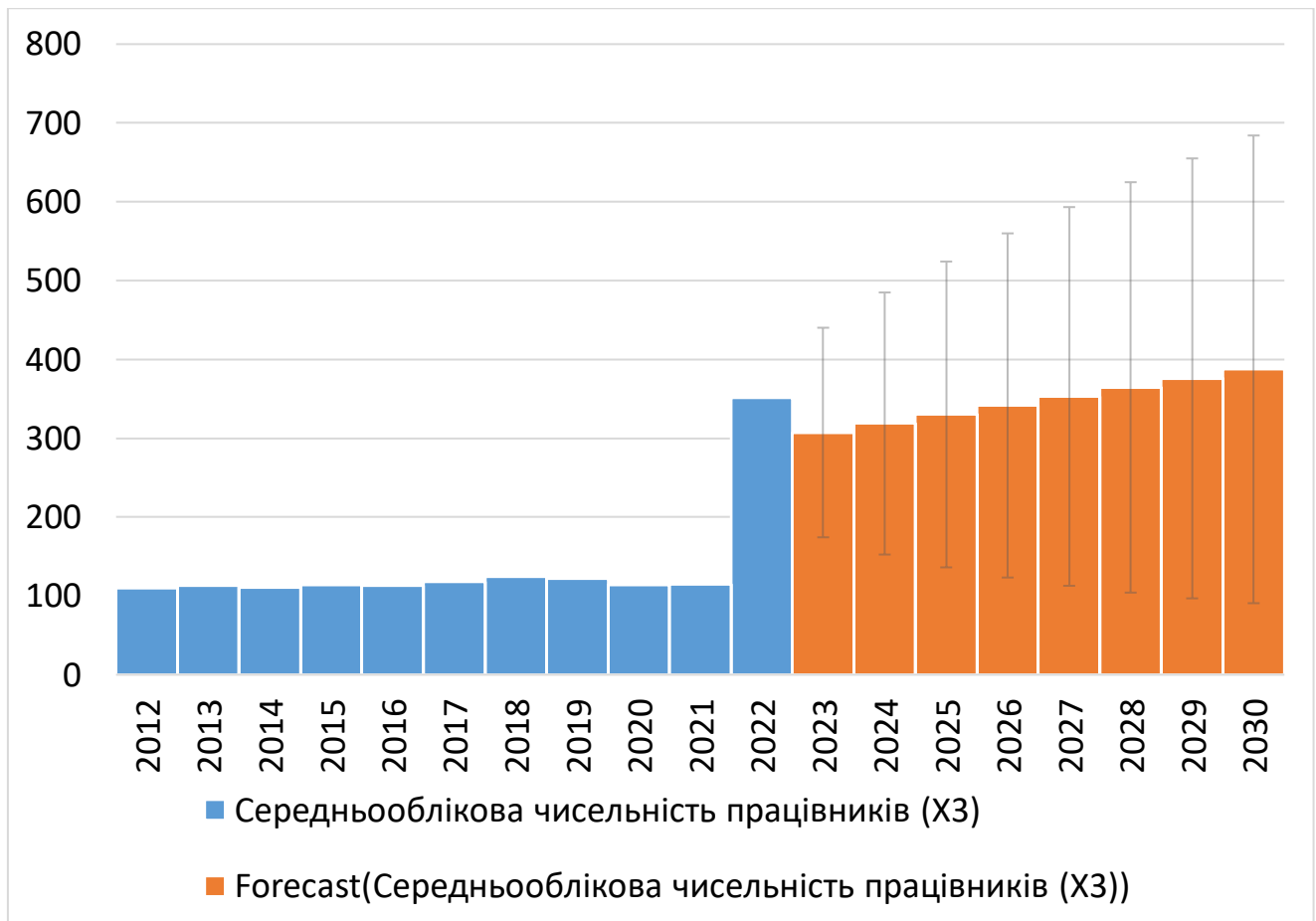

Рис. 3.8. Прогноз показника середньооблікової чисельності працівників до 2030 року філії «Самбірське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»

На одержаних нами розрахунків та комплексного й усебічного аналізу даного підрозділу можемо зробити беззаперечний висновок про те, що усі без винятку подані нами фактори філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» мають чітку та явну зростаючу динаміку за ґрунтовно аналізований нами відлік часу (2023-2030 рр.).

3.3 Остаточний усесторонній розрахунок ефективності поданих нами можливих заходів:

3.3.1 Розрахунок ефективності комплексу запропонованих заходів

Таблиця 3.10

Можливість економічного ефекту від впровадження заходів

№	Захід	Од. виміру	Витрати	Величини витрат	Економічний ефект	Чистий економічний ефект
			Стаття			
1	2	3	4	5	6	7
1.	Оптимізація рівнів сировини та матеріалів	грн.	Оптимізація	45000	1)Зростання чистого прибутку (5,25 %)	
		грн.	Усього	60000	432022,5	372022,5
2.	Збільшення випуску продукції за рахунок скорочення витрат робочого часу	грн.	Скорочення витрат часу	50000	1) Збільшення чистого прибутку (4,75)	
		грн.	Усього	50000	390877,5	340877,5
3.	Соціально-екологічні заходи	грн.	1. Соціальна ситуація 2. Стан довкілля	50000 45000	115000	
		грн.	Усього	75000	115000	40000
	Всього по заходах	тис. грн	-	155	505,8775	752,9

3.3.2 Результат запровадження інвестиційних пропозицій

Таблиця 3.11

Потоки реальних грошей

№	Грошові потоки	Початковий стан	Значення показників по роках (тис. грн.)			
			2018	2019	2020	2021
1	Операційна діяльність (1.3+1.6)	0	617,378	0	0	0
1.1	Додаткова виручка від реалізації	0	505,8775			
1.2	Додаткові поточні витрати	0	395,59	0,00	0,00	0,00
1.3	У т.ч. амортизація	0	0	0	0	0
1.4	Додатковий прибуток до оподаткування	0	752,9			
1.5	Податок на прибуток (18%)	0	135,52	0,00	0,00	0,00
1.6	Додатковий чистий прибуток	0	617,38	0,00	0,00	0,00
2	Інвестиційна діяльність (2.1-2.2-2.3)	-155	0	0	0	0
2.1	Надходження від продажу активів	0	0	0	0	0
2.2	Затрати на придбання активів	0	0	0	0	0
2.3	Затрати на поповнення оборотних коштів	155	0	0	0	0
Ефективність проекту в цілому						
3	Потік (сальдо) від операційної та інвестиційної діяльності (р.1 +р.2)	-155	617,378	0	0	0
4	Коефіцієнт дисконтування	1	0,7692	0,5917	0,4551	0,3501
5	Дисконтований потік (р.3 *р.4)	-155	474,887	0,000	0,000	0,000
6	Накопичений дисконтований потік (наростаючим підсумком)	-155	319,887	319,887	319,887	319,887
7	Чиста теперішня вартість (ЧТВ) =			319,887	тис. грн.	
8	Термін окупності проекту (Т_{ок}) = на 2 -ому році (1р. 3,9 місяці)					
9	Фінансова діяльність (9.1+9.2-9.3-9.4-9.5)	155	0	0	0	0
9.1	Власний (акціонерний) капітал	155	0	0	0	0
9.2	Довгострокові кредити	0	0	0	0	0
9.3	Повернення кредиту	0	0	0	0	0
9.4	Погашення заборгованостей по кредитах	0	0	0	0	0
9.5	Виплата дивідендів акціонерам	0	0	0	0	0
10	Надлишок коштів	0	617,378	0	0	0
11	Сумарна потреба в коштах	0	0	0	0	0

Таблиця 3.12

Результат виконання заходів

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Роки		Зміна Відсоток
			базовий	проектний	
<i>Ресурси підприємства</i>					
1	Середньооблікова чисельність працівників	осіб	351	351	0,000
2	Середньорічна вартість необоротних активів	тис. грн.	18804	18804	0,000
3	Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	43931	43931	0,000
4	Середній залишок оборотних активів	тис. грн.	17195,5	17350,5	0,019
<i>Результати діяльності підприємства</i>					
5	Обсяг реалізованої продукції (послуг) без ПДВ	тис. грн.	298404	379868,292	27,300
6	Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	8229	8619,8775	4,750
7	Обсяг реалізованої продукції на одного працівника	тис. грн./особу	850,15	1082,25	27,300
8	Середньорічна заробітна плата працівника	тис. грн.	79,58	84,35	6,000
9	Фондовіддача (по реалізованій продукції)	грн./грн.	6,79	8,65	27,300
10	Фондоозброєність	тис. грн./особу	125,16	125,16	0,000
11	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	коєф.	17,35	21,89	26,163
12	Витрати на 1 грн. реалізованої продукції (послуг)	грн.	0,78	0,61	-21,445
13	Рентабельність реалізованої продукції (рентабельність понесених витрат)	%	27,88	28,66	2,800
14	Рентабельність продажу	%	2,76	2,27	-17,714

Спираючись на проведену ґрунтовну та усебічну роботу, дослідження основних показників та їх аналіз, а також і запропоновані та обраховані інвестиційні пропозиції для філії «Самбірське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» можемо беззаперечно сказати про хорошу перспективу та майбутнє для нашого підприємства після впровадження усіх заходів.

Висновки

Беручи за основу результати проведеного економічно-регресійного аналізу діяльності лісогосподарського підприємства загалом, технічного стану його основних засобів та ефективності використання останніх, зокрема запропоновано нами заходи у кваліфікаційній роботі магістра, що спрямовані на покращення та підвищення значень основних показників ОЗ:

- ✓ приріст реалізованої продукції на 27,3% у проектному періоді порівняно з базовим 2022 роком за рахунок суттєвого придбання (оновлення) основних засобів у 2022 році на суму 58 567,0 тис. грн;
- ✓ збільшення значень показника фондівіддачі з 8,65 грн/грн до 27,3грн/грн у проектному варіанті за рахунок додаткового випуску продукції;
- ✓ скорочення втрат робочого часу за рахунок введення в дію нового обладнання та виведення застарілого, спрацьованого.

Як результат, запропоновані заходи змінюють основні характеристики показників діяльності господарства:

- фондівіддача зросте на +18,65 грн/грн;
- витрати на 1грн реалізованої продукції зменшаються на 21,4грн;
- виробіток на 1 особу зросте +27,3 тис. грн/ос.;
- середньорічна заробітна плата зросте на +6,0 тис. грн;
- чистий дохід від реалізації продукції зросте на +27,3 тис. грн;
- коефіцієнт оборотності оборотних засобів збільшиться до 26,2 оборотів в рік, що зменшить відповідно тривалість одного обороту;
- приріст чистого прибутку становитиме +4, 75 тис. грн;
- рентабельність продукції збільшиться на +2,8%.

Чиста (ЧТВ) теперішня вартість даного заходу становить 319,9 тис. грн, окупність даного проекту на другому році.

Отже, результати здійсненого економетричного аналізу та розрахунків стверджують доцільність впровадження в життя лісогосподарського підприємства заходів, розроблених нами у цій праці, а інвестиційні заходи, можуть слугувати нам як показчик дорожньої карти роботи на перспективу.

Список використаної літератури

Навчальні посібники

1. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства: навч. посіб. / Гринчуцький В.І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. – К.: ЦУЛ, 2010. – 304 с.
2. Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. / І. І. Козак. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. – 220 с.
3. Давидович І.Є. Управління витратами на реалізацію продукції: навч. посібн. / І.Є. Давидович – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
4. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібн./К. Вид-во «Центр навч. літератури», 2003.
5. Мурашко В.М., Сторожук Т.М. Мурашко О.В. Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності: Навчальний посібник/ за ред. П.В. Мельника – К.: ЦУЛ, 2003.
6. Серікова Т.М., Понікаров В.Д., Кожанова Є.П., Оленко І.П.: Облік, аналіз, аудит. Навчальний посібник. - Х.: ВД «ІНЖЕК» 2003. - 380с.
7. Турило А. М. Управління витратами на реалізацію продукції підприємства : навч. посібник / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. – К. : Центр учбової літератури, 2006. – 120 с.
8. Чмихало Н.В., Оккерт І.Л., Ольховська А.Б., Сотнікова Н.В. Формування ефективної збутової політики підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища - Х.: ХНЕУ, 2013.
9. Швиданенко Г.О., Покропивний С.Ф., Клименко С.М.: Економіка підприємства: Навч. - метод. Посібник для самот. вивч. - К.: КНЕУ, 2000

Кодекси

10. Конституція України. Документ №254к/96-вр від 15.05.2014, підстава v005p710-14 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.
11. Кримінальний кодекс України. Документ №2341-14, від 31.10.2014, підстава 1689-18 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

12. Господарський кодекс України. Документ №436-15 від 24.07.2014 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

13. Податковий кодекс України. Документ 2755-17 від 01.10.2014, підстава 1621-18 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

14. Цивільний кодекс України. Документ № 435- IV від 16.01.2003 (Редакція станом на 27.09.2014) / Відомості Верховної Ради України, 2014р

Закони

15. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» Документ №1775-14 від 15.10.2014, підстава 1669-18 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

16. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV // Все про бухгалтерський облік. – 2000. - № 40 (436). – С. 3-6.

17. Закон України «Про господарські товариства». Документ №1576-12 від 28.03.2014, підстава 642-18 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

18. Закон України «Про державну комісію з цінних паперів та фондового ринку» від 14 лютого 1997 р. № 446/95 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

19. Закон України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19 лютого 1994 р., N 265/95 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

20. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

21. Закон України «Про колективне підприємство». Документ №2114-12 від 09.12.2012 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

Положення

22. Типове положення по плануванню, обліку та калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості №473 від 20 липня 1996 р. N 830 / Відомості Верховної Ради України, 2014р.

23. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Звіт про фінансові результати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999р. №87 (зі змінами та доповненнями).

Методичні вказівки

24. Методичні вказівки до виконання дипломної роботи магістра для студентів напряму підготовки 8.030504 “Економіки підприємства”/ За наук. ред. д.е.н., проф. Г. С. Шевченка. – Львів: НЛТУ України, 2014. – 67с.

Статті у фахових виданнях

25. Давидова Т.М. Методологічні аспекти обліку витрат на збут та відображення їх в фінансовій звітності // Вісник податкової служби України № 8/2002, лютий.

26. Крушельницька О. В. Удосконалення системи управління витратами на реалізацію продукції на підприємствах /О. В. Крушельницька // Вісник ЖДТУ.– 2010.– № 1.– С. 125 – 129.

27. Мазаракі А., Гуляєва Н. та ін. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельно-ї діяльності // Вісник КНТЕУ – 2002. – №6.

28. Моссаковський В. Система контролю витрат виробництва за сучасних умов//Бухгалтерський облік і аудит – 2002 – №9

29. Пігуль Н.Г. Управління прибутком підприємства / Н.Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – № 28. – С. 125–132

30. Скоропад І. С. Механізм управління витратами на реалізацію продукції підприємства / І. С. Скоропад, Б. Р. Балюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. Вип. 20.10. – С. 229–232.

31. Скрипник О.Л. Класифікація витрат по статтям калькулювання. Прямі витрати: //Бухгалтерія №22/1 (437), 28 травня 2001 року.

32. Христенко Л. М. Побудова системи управління витратами на реалізацію продукції промислового підприємства /Л. М. Христенко, Р. О. Мозговий // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.– 2011. – № 3 (157). – С. 247–253.

33. Юрченко К.О. Особливості обліку витрат на поліпшення і ремонт основних засобів.// Вісник податкової служби України № 4/2002, січень.

34. Юрченко К.О. Методи обліку витрат на виробництво продукції. //Вісник податкової служби України № 37/2002, жовтень.

35. Ясінська А. І. Сутність управління витратами на реалізацію продукції на вітчизняних підприємствах /А. І. Ясінська // Вісник Національного університету Львівська політехніка – 2007.–№ 14 (594). – С. 357–360.

Інтернет-ресурси

36. Административные и бытовые здания СНиП 2.09.04–87 (2000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.document.ua/docs/tdoc429.php>.

37. ДНПАОП 0.00–1.28–10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.library.univ.kiev.ua>.

38. КВЕД-2010: Клас 21.20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/21/KVED10_21_20.html

39. Мудра Т. М. Діагностика процесу управління витратами на реалізацію продукції на засадах функціонального підходу: теоретичні аспекти та практичне застосування / Т. М. Мудра, Л. І. Чернобай, Н. Л. Калиновська.

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2011_3/087-091.pdf.

40. Національний лісотехнічний університет України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Львів : НЛТУ України, 2017. – Режим доступу: <http://www.nltu.edu.ua/>.

Підручники

41. Бутинець Ф.Ф., Івахненко С.В., Давидюк Т.В., Шахрайчук Т.В. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050.106 «Облік і аудит» - Житомир: ПП «Рута», 2002

42. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007 – 726 с.

43. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник / С.Ф. Голов. — К.: Лібра, 2008. – 704 с.

44. Громовик Б.П. Менеджмент і маркетинг: підручник / Б.П. Громовик, Г.Д. Гасюк, О.Р. Левицька; за ред. д-ра фарм. наук, прОЗ. Б.П. Громовика. – К.: Медицина, 2008. – 752 с.

45. Економіка підприємства: Уч. пос./ Под ред. д. е.н., прОЗ. Мельника. Суми: - ИТД «Университетская книга», 2002. – 632 с.

46. Завгородній В.П.: Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту.-К.-А.С.К.,- 1998.

47. Москальова В.М. Основи охорони праці: Підручник // В.М. Москальова. – Київ: ВД «ПрОЗесіонал», 2005. – 672 с.

48. Мороз Л.А., Чухрай Н.И.. Маркетинг: підручник/ під ред. А.А. Мороз – 2-і изд. – Львів: Національний університет „Львовская політехніка”.

49. Пилипенко А. А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства : наукове видання / А. А. Пилипенко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 276 с.

50. Поддєрьогін А.М.: Фінанси підприємств: Підручник. - К, : КНТЕУ, 1998. -368с.

51. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підр. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. - 6-те вид. - К.: А.С.К., 2002

52. Чистова Д.В., Таранова А.В., Заремба О.А., Заремба А.В.: Господарські операції в комп'ютерній бухгалтерії 7.7 для України. 2002р.

53. Чистова Д.В., Таранова А.В., Заремба О.А., Заремба А.В.:1С:Підприємство 7.7 Конфігурація «Бухгалтерський облік» для України. 2002.

54. Щербина В.С. Господарське право: Навчальний посібник. Київ. Юрінком Інтер,2001.

